

Vi Mänskor

Nr 1 1994
40 kronor
(befriad från moms)

80 år för fred och frihet

Fredskafter i Belgrad

Moral eller makt?

Regionalpolitik i kvinnotappning

Går det att rafa ut korkskruvsmodellen?

Ledaren

Åttio år är en anseelig ålder, antingen det gäller personer eller kvinnoförbund. Svenska Kvinnors Vänsterförbund bildades i mars 1914. I augusti föll skotten i Sarajevo och första världskriget bröt ut. En epok gick i graven det året.

Dagens 80-åringar har varit med om en otrolig utveckling. U-landet Sverige, som 1914 var ett av Europas fattigaste länder, blev ett mönster beträffande välfärd och jämställdhet. Vi lyckades bevara vår neutralitet under båda de stora krig som drabbade Europa med bara 25 års mellanrum. Det gav Sverige ett ekonomiskt försprång som möjliggjorde en solidarisk politik, byggd på socialistisk ideologi: Alla människors lika värde, alla människors lika rätt till utbildning, vård, omsorg och arbete.

Nu ekar åter skotten i Sarajevo, vi står åter lamslagna och hjälplösa inför krigets fasor. Här hemma raseras snabbt mycket av det som vi kämpat för och som vi trodde att vi hade uppnått. Arbetslöshet, vårdnadsbidrag, nedrustning av omsorg och vård, det nya pensionsförslaget – allt drabbar kvinnorna. Vi upplever också ett "korståg", inspirerat och kanske finansierat, av amerikanska fundamentalister, mot vår lagfästa rätt till fri abort. "Pigdebatten" är ännu ett exempel på de reaktionära vindar som blåser över vårt land.

I detta nummer berättar vi bland annat om några kvinnor som föddes ödesåret 1914. Det är kvinnor som har stått på barrikaderna i ett halvt sekel och som fortfarande gör en insats för kvinnokampen. De är kanske besvikna idag, när de ser hur snabbt det går att förstöra välfärden. Men de vet att man inte får ge upp. Dåliga tider med arbetslöshet och misär har de upplevt tidigare. Nu gäller det att återerövra positionerna.

Men allt är inte dystert. Det är mycket som tyder på att motståndet nu växer bland kvinnorna. "Kvinnolistan" har skrämmt många betonghäckar på den politiska arenan. Det kan betyda att det blir fler kvinnor i politiken efter valet i höst.

I Serbien lever motståndet mot kriget, mot alla odds. Fredsaktivisten Erni Friholt var i Belgrad i december och träffade några av dessa tappra kämpar. Läs hennes berättelse i detta nummer av Vi Mänikor!

Här hemma finns också en motståndsrörelse. Den består av människor som gömmer utvisningshotade flyktingar undan polisen. De är många och de blir fler. Vi kunde läsa om dem i förra numret av Vi Mänikor.

Sist men inte minst – en ny generation unga kvinnor har äntrat barrikaderna. I Umeå kallar de sig Grupp 98 och går till frontalangrepp mot porren.

I Malmö har "revolutionära feministerna" i 20-årsåldern öppnat ett kvinnocafé och genomfört många aktioner. Jessika Halvarsdotter heter en av dem. Läs hennes rasande angrepp på kärnfamiljen! Vare sig man är enig med henne eller inte är det uppfriskande läsning som motvikt mot KDS sentimentala jolmande om den lyckliga familjen.

Aase Bang

PS. Vad tycker du förresten om "nya" Vi Mänikor? Hör gärna av dig med synpunkter!

Innehåll

Nr 1 1994 – Årgång 46

Vi Mänkor ges ut av Svenska Kvinnors Vänsterförbund med 4 nummer per år. För åsikter som framförs i artiklarna svarar respektive författare. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera inkommet material och ansvarar endast för beställt material.

Redaktionsadress:

Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-422894
Fax: 031-144028

Ansvarig utgivare:

Aase Bang

Redaktör:

Gunnel Atlestam

Redaktionskommitté:

Niki Arias, Gunnel Atlestam,
Evalis Björk, Annika Darland,
Erni Friholt, Zaida Hagman,
Marianne Lindström
Evy Malmberg, Birgitta Nilsson

Layout:

Annika Darland

Prenumeration:

4 nr/år 140 kr
Gåvoprenumeration 120 kr
Stödprenumeration 200 kr
Postgiro: 92 24 - 1

Skriv till oss!

Vi välkomnar alla bidrag: bilder, insändare, dikter och noveller. Vi vill gärna ha kritik och synpunkter på tidningen!

Nästa nummer utkommer:

1 juni 1994
Manusstopp: 15 april 1994

Tryck:

Christensons Grafiska AB
Box 253
443 25 Lerum

80 år för fred och frihet.....	4
Fredskrafter i Belgrad.....	7
Vi ger aldrig upp.....	10
Dräkt & haremsklänning.....	11
Kropp: förförelse, förakt.....	12
Går det att räta ut korkskruvsmodellen?	14
Kurdistan.....	18
Moral eller makt?.....	20
Att göra modet till en dygd.....	22
Konstnärsporträttet.....	23
Samma låga brinner i alla blickar.....	25
Regionalpolitik i kvinnotappning.....	26
En porlande källa.....	30
8 mars - i år igen!.....	33
Med humorn som vapen.....	34
Kvinna - det gäller dig själv!.....	35
Debatt.....	36-39
Recept.....	40
Tävling.....	41
Recensioner.....	42
SKVs sidor.....	44-46

Omslagsbild: Ada Nilsson – en av kvinnorna som 1914 tog initiativet till Föreningen Frisinnade Kvinnor, numera Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Här vid 92 års ålder.
Baksidan: Systrarna Jessika och Mia Halvarsdotter, unga aktiva inom SKV.

80 år för fred och frihet

– hur det hela började –

En ung Ulla Söderhjelm poserar i hemmet i Helsingfors.

Dörren - den dörr som de ryska gendarmerna stod på vakt utanför är min mamma Ullas första tydliga minne. Det var år 1916.

– Min farfar hade häktats, när han var på resa i Torneå, ryssarna misstänkte att han tillhörde Jägarörelsen, som kämpade för Finlands självständighet. Samtidigt som de tog farfar till fånga omringade gendarmerna vårt gemensamma hus i Helsingfors och gjorde husrannsakan, berättar Ulla och fortsätter:

– Farmor lyckades muta gendarmöversten med pengar, hon var fantastisk på att prata och ordna, så farfar blev frisläppt efter en tid i häktet.

Min mamma föddes den 25 mars 1914, samma dag som styrelsen för Föreningen Frisinnade Kvinnor i Sverige konstituerade sig. Initiativtagare till föreningen var de båda läkarna Julia Kinberg von Sneidern och Ada Nilsson. Den var en sammanslutning av framstegsvänliga kvinnor, som ville arbeta för att feministiska synpunkter och önskemål skulle vinna tillräckligt beaktande, vid såväl samhällsfrågors avgörande, som i det allmänna folkmedvetandet.

Då Ulla föddes var Finland ett ryskt storfurstendöme. När Fredrika Bremer föddes i Åbo 1801 "tillhörde" Finland Sverige. Men efter 1809 års krig fick Sverige lämna "den östra halvan" - Finland - till Ryssland.

– I början kunde Finland vara relativt självständigt; behålla sina egna lagar och riksdag eller lantdag som det hette. Men på 1890-talet krävde ryssarna att alla lagar skulle stiftas av dem och att den nationella finska armén skulle upphöra, istället kunde finska värnpliktiga inkallas till ryska armén, berättar Ulla.

Kvinnlig rösträtt och russifiering

– När det gick dåligt för Ryssland i rysk-japanska kriget lyckades Finland dock tvinga tsaren att acceptera en ny lantdagsordning 1906. Den var mycket radikal till

och med kvinnorna fick rösträtt, fortsätter hon.

Men hösten 1914 lät tsaren publicera ett program som syftade till storfurstendömet Finlands fullständiga russifiering. I Finland insåg man nu att man måste bli helt självständiga, annars skulle nationen "försvinna". Upproret var igång. Politiskt medvetna studenter bildade Jägarörelsen, de fick utbildning av militären i Tyskland.

– Många aktivister skulle nog ha föredragit att förlägga sitt högkvarter till Sverige, men svenskarerna höll fast vid sin neutralitet, så det fick bli i Tyskland, som var Rysslands huvudfiende i det pågående första världskriget.

Farfar och Ada Nilsson

I maj 1917 var Ullas farfar gäst på Förbundet Frisinnade Kvinnors sammanträde. Ada Nilsson skriver i boken *Barrikaden valde oss* att en verklig högtidsstund bereddes föreningen, då professor Werner Söderhjelm talade över ämnet: *Förhållanden och förhoppningar i Finland*.

Ada Nilsson skriver vidare: "Flera av oss frisinnade kvinnor var med och ordnade det stora finlandsmötet, som på hösten 1917 ägde rum i Audi-

torium med tal av bland andra ärkebiskop Söderblom. Ett enhälligt Sverige glädde sig åt att för Finland frihetens timme grydde.

I och med revolutionen i Ryssland ändrades förutsättningarna för Finland och hösten 1917 utfärdade lantdagen Finlands självständighet. Den 6 december firas till minne därav.

Inbördeskriget

Den 28 januari 1918 började general Mannerheim sitt anfall mot de ryska styrkor som var kvar i Finland för att tvinga dem ut ur landet. Samma natt började "de röda" sitt uppror i Helsingfors och intog staden.

– Man kände sig fruktansvärt instängd hela tiden. Ingen visste vad som höll på att hända. Vi var avspärrade från yttervärlden. Och vi var så hungriga. Jag plockade hallonblad som vi skulle ha till te. Vi bakade skorpor av potatisskal. Men vår familj hade det bra ändå, vi fick mjölk med tåg från bondgården som låg intill vårt sommarställe nära Tammerfors. Vi hoppades att "de vita" skulle segra, berättar Ulla.

Den borgliga regeringen under Svinhuvuds ledning flydde till västra delarna av landet och under Mannerheims ledning organiserade de "de vitas" motaktion. Tyskland hjälpte "de vita" i detta fruktansvärda inbördeskrig.

– En gång, när jag var ute och åkte kälke med min mamma, försökte hon plocka upp ett flygblad från marken, som tyskarna släpper ner från ett flygplan, då hotade en röd soldat med osäkrat gevär henne, minns jag fortfarande med skräck, berättar Ulla.

I maj 1918 besegrades "de röda". Efter kriget utsattes de för bestraffningar och andra repressalier som för lång tid splittrat nationen.

Matbrist och Ada Nilsson

– När kriget var över skickades många intellektuella ut i Europa för att göra propaganda för Finland. Pappa fick arbete på en upp-

lysningsbyrå i Köpenhamn. Att han tog uppdraget i Köpenhamn berodde främst på att han ville att vi barn skulle få tillräckligt med mat, berättar Ulla.

– Jag glömmer aldrig hur min bror Lars såg ut när vi kom till Sverige 1918, på väg till Köpenhamn, han var alldeles stel och klabbig av socker som han hungrig och desperat hade kastat sig över.

Ada Nilsson skriver i *Barrikaden valde oss: "Vintern 1918 blev mattillgången knappare och knappare, icke bara hos oss utan än mer i Finland. Rykten spreds från nordligaste Finland att barn dog av svält, särskilt i gränsocknen Kolari. Elin Wägner och jag satte igång en privat insamling av brödkuponger - jag har ännu i min ägo Elins upprop. Vi fick genom statsminister Edéns förmedling nådigt och vederbörligt tillstånd av regeringen att exportera våra insamlade kuponger i form av 4 ton mjöl till socknen i fråga(...)"*

NF och FN

Ullas farfar blev Finlands sändebud i Stockholm.

– Han kom dit precis samtidigt som Ålandsfrågan blev akut, så relationerna mellan Sverige och Finland var inte så bra. Så småningom avgjorde dock Nationer-

nas förbund att Åland skulle tillhöra Finland.

Ulla kan inte glömma hur det såg ut i det krigshärjade Tammerfors efter slaget i inbördeskriget år 1918. Hon återkommer flera gånger, när vi sitter och pratar, till hur betydelsefullt det är att ha en organisation som FN för att trygga freden och till att ingenting kan vara viktigare att kämpa för än detta. Hon undrar också om jag kan förstå hur män är skapta, som kan utsätta varandra, kvinnor och barn för vad krig innebär.

Få kvinnor i högre utbildning

– Det jag minns innan min skoltid är bara enstaka händelser och stämningar men från min första skola är minnena tydliga, berättar Ulla

– Skolan var hemma hos de ogifta systrarna Anni och Berta Edelfeldt, i deras lägenhet på Magasinsgatan 6 i Helsingfors. De var systrar till målaren Edelfeldt, så det hängde många vackra tavlor i "klassrummet". Årskurs 1 satt runt matsalsbordet och årskurs 2 runt ett annat bord, vi var ungefär femton stycken i varje klass. När det var rast fick vi gå ut i tamburen och leka.

– Det var inte vanligt med högre utbildning för kvinnor i början av

Till Finlands folk.

Ni anropa oss i Eder nöd. Vi komma som vänner för at
der nöd mot mördarhoparna ~~sekk~~ vilka förinta ordn.
frihet i Edert land. Vi drives därtill av människokärlek
omma icke såsom erövrare och vilja ej tillegna oss ett
Edert dyra fosterjord och komma ej heller att blanda oss
istridigheter. Haven därför förtroende till oss. Framåt
av Edert fria folk.

Överbefälhavaren för de tyska trupperna i Fin.
von der Goltz.

Givet i april 1918

"Till Finlands folk" – flygblad som släpptes ner av tyska flygplan

detta sekel, men några av min farfars systrar studerade vid universitet. "Faster" Sanny blev den första kvinnliga matematikläraren och "faster" Alma den första kvinnliga docenten. Hon fick inte söka tjänsten som professor i allmän historia, som hon ville, bara för hon var kvinna. På 20-talet fick hon i alla fall en donationsprofessur vid den privata svensk språkiga Åbo Akademi.

"Faster" Alma och Ada Nilsson

Det var "faster" Alma som inspirerade Ada Nilsson till valet av titel till sin historik över Föreningen Frisinnade Kvinnor: *Barrikaden valde oss*. Hon inleder boken: "För omkring tio år sedan blev jag av kvinnoföreningen Unionen inbjuden till Åbo att hålla ett föredrag om könets handicap.

Omedelbart sedan detta annonserats fick jag från dåvarande professorn vid Åbo Akademi Alma Söderhjelm telegrafisk inbjudan till lunch efter föredraget.

Alma Söderhjelm var min gamla vän, men den livligare umgängelsen oss emellan hade vid 1918 års händelser dämpats av vår inställning till Sveriges officiella ståndpunkt vid denna tiden. Men Alma Söderhjelm hör

till de personer som man lungt tar upp ett samtal med även om det gått några år sedan sist. Man fortsätter som om det tillfälliga avbrottet skett igår.

Och det gjorde vi nu; sen den glada lunchens övriga gäster gått hade vi en verklig helafton i samtal till långt in på natten och kom därvid även in på händelserna 1918.

Alma Söderhjelm yttrade då några ord som på mig gjorde ett djupt intryck. "Man skall icke tro att man väljer barrikad. Barrikaden väljer oss, man har endast att ställa upp sig."

Dessa ord har gång på gång runnit mig i minnet, då jag sysslat med frisinnade kvinnors historia sådan den finns bevarad i protokoll, utprop, affischer och småskrifter och så som dess olika utvecklingsskeden ter sig i minnets belysning för mig, som i nästa hela dess tillvaro stått i nära dess ledning.

En politisk kvinnoförening bildades under händelsernas tryck 1914, den kallar sig Frisinnade Kvinnor. Den ombildades 1921 till Frisinnade kvinnors Riksförbund och 1931 till Svenska Kvinnors Vänsterförbund."

80-åringar för fred och frihet

Boken skildrar förbundets första 25 år, den utkom 1940. I år fyller Ulla 80 år precis som Svenska

Kvinnors Vänsterförbund. Båda har under dessa år arbetat för internationell förståelse, fred och jämlikhet.

För Ulla började ett nytt kapitel när tåget rullade in på Göteborgs station samtidigt som avslutningsfyrverkerierna för världsutställningen 1923 lyste upp staden. Hennes pappa hade fått arbete på Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Familjen flyttade aldrig tillbaka till Finland, mer än på somrarna.

1900-talets historia är sådan att det finns alltför många idag som har egen erfarenhet av krigets konsekvenser och alla vet att kvinnor och barn alltid blir dess offer. Ingen är längre okunnig om alla de fasor kriget innebär för de drabbade, det spelas upp i våra vardagsrum dygnet runt. Åter har kriget kommit nära oss, det pågår här i Europa. Dessa faktorer är och borde vara grogrund för en växande fredsrörelse bland kvinnor oavsett hur krigets frontlinje gestaltat sig. □

Gunnel Atlestam

Nationalism - profilering med kulturella särdrag eller identifiera sig själv genom att förstöra för andra!? Gordana Logar, journalist från oppositionstidningen Borba i Belgrad, var en av de inbjudna talarna på SKVs och Folkuniversitetets seminarium om nationalism strax före jul.

Gordana arbetar på en "fri" tidning i Belgrad. Det finns några men få "fria" media i forna Jugoslavien. De blir färre och färre. De kallas för landsförrädare av den etablerade median och har svårt att existera. Journalister och andra som arbetar med protester mot

kriget blir hotade och fängslade. Det är en svår kamp. Poliser finns överallt. Men det finns journalister som försöker protestera och de samlar oppositionen mot kriget till möten på hemliga ställen.

Gordana anser att de etablerade medierna spelar en stor roll och har ett stort ansvar för händelserna i forna Jugoslavien. De har förvärrat situationen, genom att visa på de mest kritiska händelserna har de byggt upp hatet och vreden mellan folken. Samma hemska film kan visas från båda sidor och bevisa hur hemska soldaterna är mot invånarna. Hämndbegäret ökar.

På frågan vad vi i Sverige kan göra för att hjälpa svarar Gordana att vi ska ta väl hand om dem som kommit från krigets fasor, skicka mat och medicin till dem som är kvar – och glöm inte bort oss när kriget är slut. Barnen som ska växa upp i ett land fullt av hat måste få all hjälp för att kunna leva ett riktigt liv utan rädsla.

Fredskrafter i Belgrad

Center for Antiwar Action i Belgrad har funnits i 2,5 år. När vi kommer dit en kulen vinterkväll i december 1993 är det full aktivitet. Mäniskor springer om varandra, telefoner ringer, röken hänger i sjök i alla rum.

Några håller just på att förbereda 200 italienska kvinnors ankomst till en gemensam fredsm demonstration. Om vi för ett ögonblick bortser från krigen i Kroatien och Bosnien, som ju är anledningen till att antikrigscentrat finns, känns det som hos fredsrörelsen i Sverige på 70-talet.

Vi träffar Zorica Trifunovic och slår oss ner i ett rum som är totalt belamrat med bland annat mediciner till ett barnsjukhus, kläder till en moské full med flykting-

ar och matpaket till flyktinglägren – allt kommer från Holland. Med en nästan uppgiven gest pekar Zorica på högen:

– Ja, allt detta ska distribueras i morgon. Fotografera inte snälla ni, det ser så slarvigt ut.

Hon är trött, Zorica, som alla de andra fredskvinnorna vi träffar på under våra åtta dagar i Belgrad. Smala, med nerverna på hjälpänn och med cigarettens som ständigt närvarande tröst och hungerdämpare i näven. Men smått heroiskt kämpar de på och trotsar den tilltagande pessimismen. Zorica är bland mycket annat ansvarig för fredsbulletinen *VOICE*, vars fjärde nummer hon just förbereder.

– Hur vi arbetar? Vi är inte formellt organiserade. De som arbe-

tar fattar beslut efterhand. Vi tar tag i det dagsaktuella. Kriget för med sig alla slags krav och händelser. Vi har inget medlemsregister. Det känns inte så viktigt, det kan också vara farligt. En gång gjordes en razzia, allt i vårt då mycket lilla kontor förstördes och slogs sönder. I augusti i år blev vi bestulna på 10 000 DM. Vi försöker att inte bry oss för mycket om eventuella hot. Det är lätt att bli paranoid annars.

Reformpartiet *Civil Alliance* delade med sig av sitt partistöd och sina lokaler till *Antiwar Center*, så nu är de "stora" och har ett " eget " hus, inga skrämda grannar och en symbolisk månadshyra på 10 DM.

Women in Black, som också kamperade där tidigare, har flyttat till

egna lokaler nära järnvägsstationen och bygger nu upp sina egna nationella och internationella hjälpkontakter.

De kände sig inte hemma med den nya ordningen.

Fler direkta aktioner

Det var och är också ständiga rivaliteter om ledarskapet, berättar Zorica.

– Vi har ingen vana vid samarbete och demokratiskt organisationsbyggande. Allt måste vi lära oss. Vesna Pesic accepterade att vara Director för Centret och erbjöd därmed en känd kontakt till utlandet. Nu är hon också partiledare för Civil Alliance. Det är kanske inte så lyckat.

Centrat har övergått från mer direkta aktioner till att framställa material och att förmedla hjälp till flyktingar i nio flyktingläger. I Serbien finns för närvarande omkring 600 000 serbiska flyktingar från Bosnien.

På centrat arbetar en grupp med ett projekt för att återintegrera flyktingbarn. En bok om deras situation kommer snart. En annan grupp sammanställer och bearbetar seminarieresultat. Det arbetet finansieras av UNHCR och kommer också snart ut.

Flyktingarnas situation i Belgrad med omnejd är särskilt svår. De ovannämnda flyktingarna i moskén är inte registrerade och får därför ingen officiell hjälp. De som kom förra året gav sig till känna och blev genast sända till kriget i Krajina (Kroatien). Nu vågar ingen anmäla sig, vilket betyder att de måste hjälpas privat.

Ständig jakt på mat

Men även för hjälparna är situationen prekär. Den galopperande inflationen äter bokstavligen upp deras inkomster och därmed hänger orken och viljan att hjälpa på en skör tråd.

– Sanktionerna har verkligen ändrat möjligheterna till att vara aktiv, berättar Stasa Zajovic från Kvinnor i Svart. De ordnade till

Smala, med nerverna på hjälpänn... Hon är trött, Zorica Trifunovic, som alla de andra fredskvinnorna vi träffade i Belgrad.

och med ett seminarium på det temat. Allas tid går åt till att jaga mat. Bönderna vill redan ha betalt i DM för sina varor. Många som kan åker ända till Rumänien (som är billigare än Ungern) för att handla och hamstra förnödenheter. De får ta väntetider mellan 24 och 40 timmar vid gränsen på köpet. Sedan säljer man på den öppna marknaden i stans utkanter från ambulerande stånd, cyklar eller kärror. Men också inne i stan står kvinnor och män längs gågatan och erbjuder cigaretter, tvålar, stickade tröjor, ja allt som går att sälja.

En förmiddag köper vi 100 gr kaffe för 30 miljarder dinarer. Det är stundens pris. På eftermiddagen är det kanske 40 miljarder. Det känns helt horribelt. Vi undrar hur det måtte vara att undervisa i matematik i skolorna?

Vanvett

Till Kvinnor i Svarts kontor köper vi med oss tio vetebullar, fyllda med vallmofrön. Kassörskan i affären är helt överrumplad. Tio

stycken? Vi måste betala i DM och får tillbaka en jättehög med dinarer i växel. Till kvällen kan vi säkert slänga dessa i luften, som vi såg tiotusentals Belgradbor göra i protest vid den demokratiska oppositionens valmöte två dagar före valet. En gest av uppgivenhet och förakt för det politiska och ekonomiska vanvett som råder i landet. I Belgrad, där det fortfarande finns oberoende media även om de kämpar med stora svårigheter, är det många som mycket klart ser vem de har att tacka för den situationen.

Ändå blir Kvinnor i Svart ofta bespottade vid sina tysta demonstrationer, som de envetet fortsätter med varje onsdag sedan den 9 oktober 1991. "Tudjmans horor" kallas de, och "förrädare"...

– Även om vi har blivit färre med tiden så anser vi det ändå viktigt att visa att vi finns och att vi inte har gett upp, säger Stasa.

Kvinnor i Svart framställer också, liksom Antiwar Center, olika skrifter och uppptecknar vittnesbörd. En bok med titeln "Kvinnors

röster mot kriget" kommer snart. Fyra flyktingläger stöds regelbundet och då speciellt barnen från så kallade blandäktenskap (en påtvungen term som ingår i rättfärdigandet av extremnationalismen och kriget). Kvinnorna får hjälp till självhjälp. T ex delar man ut tyg och tillhandahåller symaskiner. Två bosniska flyktingkvinnor arbetar också på kontoret. Det är bättre än att sitta i läger och grubbla. Verksamheten stöds ekonomiskt av kvinno- och fredsgrupper från Schweiz, Österrike, Tyskland och Holland.

Muslimerna tvångsregistreras

Stasas syster Marta är just på besök från byn Priboj, nära gränsen till Bosnien. Hon berättar att halva byns befolkning är muslimer. De blir nu särskilt registrerade och trakasserade på uppdrag av överheten. De är rädda nu. Alla tänker vi automatiskt på andra världskriget och judeförföljelserna. Folk som frågat varför muslimer registreras har fått svaret från myndigheterna i Belgrad att de ålagts registrering i enlighet med Helsingforsöverenskommelsen om mänskliga rättigheter, för att beskyddas särskilt... Muslimerna tror att det är ett svepskäl. De blir sannolikt utdrivna från Serbien.

I sina flygblad anklagar Kvinnor i Svart och Belgrads Kvinnolobby regeringen: "...Denna stat är i grunden fascistisk och kriminell... Fascismen har splittrat gator, skolklasser, familjer, städer... Mördare, tjuvar och våldsmän regerar i stan. Mänskliga rättigheter existerar inte - kvinnors rättigheter ännu mindre!"

Men "...vi vägrar att låta denna regim tala i vårt namn... Vi tror att varje kvinna och varje man har rätten till individuellt ansvar liksom rätten att vägra kollektiv skuld. Men om vi inte offentligt fördömer och förkastar de monstruösa förbrytelser som utförs i folkets namn, skulle vi bli medskyldiga till dessa".

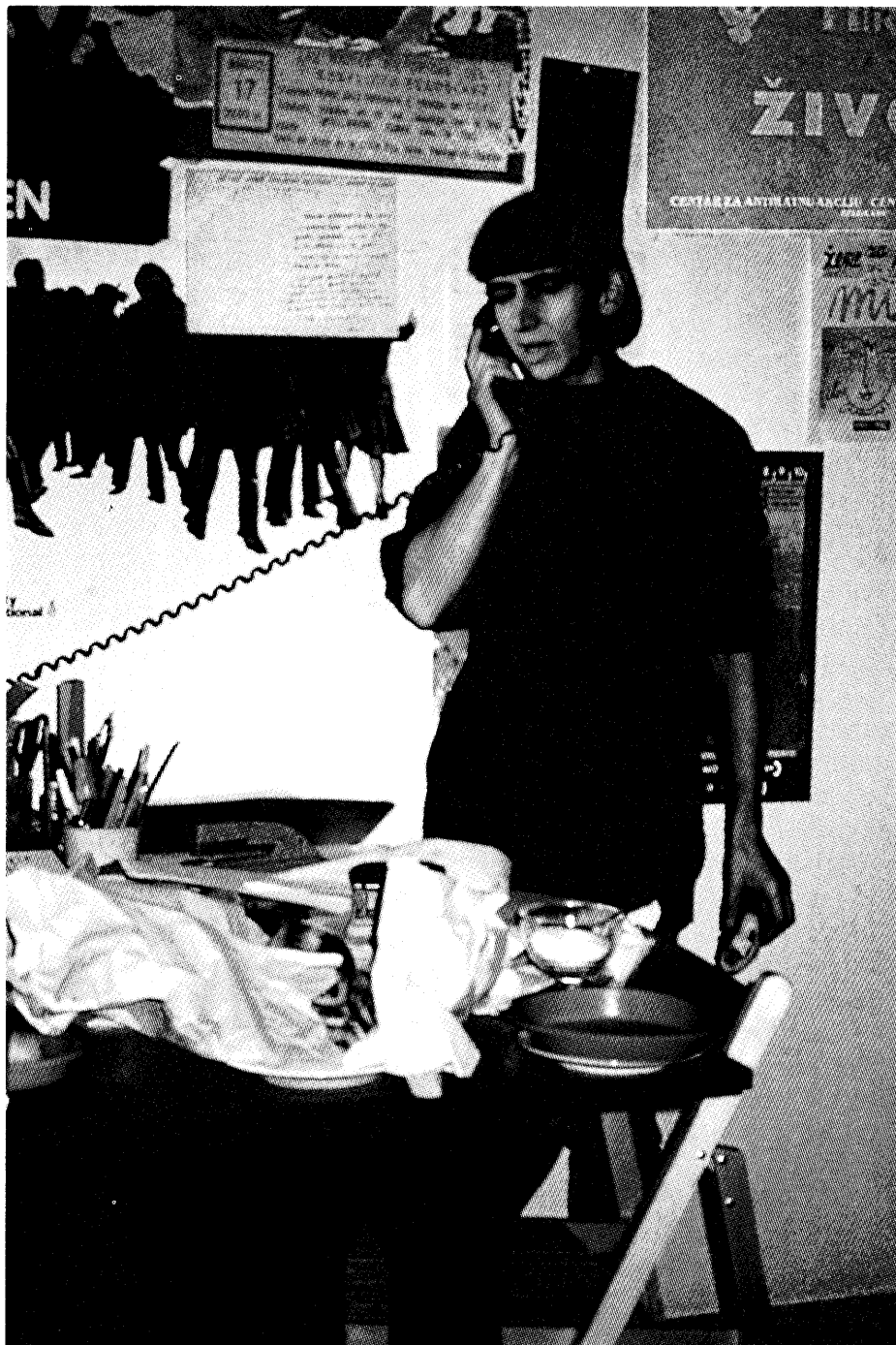
"Släng ut kriget ur historien och ut ur våra liv. Med kvinnors solidaritet mot kriget".

Så avslutas kvinnornas skriftliga upprop som delas ut på Belgrads gator. Det känns som en stark uppmaning också till oss. □

Erni och Ola Friholt

PS. Fortsättning i nästa nummer, där vi bl a redogör för ett besök hos SOS Hot Line och Kvinnors Center mot sexuellt våld i Belgrad.

Vi lämnar gärna kontaktadresser och postgironummer för ekonomiskt stöd. Ring eller skriv till Vi Mänkor, eller ring direkt till oss: 0304-512 15.

Ofta bespottad – Stasa Zajovic tillhör Kvinnor i Svart, som varje onsdag envetet fortsätter sina tysta demonstrationer.

Vi ger aldrig upp...

År 1914 bildade kvinnor i Stockholm Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen "Mot krigspsykos – För demokrati och kvinnors likställdhet". Förbundet blev snabbt rikstäckande. År 1921 ombildades det till Frisinnade Kvinnors Riksförbund och 1931 till Svenska Kvinnors Vänsterförbund. I år fyller förbundet 80 år. Flera av SKVs aktivister firar också sin åttioåriga födelsedag i år, så som Gun Höjlund, Anna-Lisa Ohlsson, Greta Segersson, Solveig Hansson och Thea Reinhardt. Vi Mänkor gratulerar! Thea träffade vi över en kopp kaffe.

– Vi tackade inte och tog emot, vi gick direkt till dem som hade något att säga till om och sa ifrån, vi demonstrerade inte på samma sätt som nu. Makthavarna lyssnade, och ibland fick vi igenom vad vi ville, berättar Thea Reinhardt – aktiv medlem i SKV sedan 1953.

– Jag gick med i föreningen för jag ville arbeta för freden. Efter andra världskriget var vi många som gick med. Vi hade sett kriget på nära håll, samtidigt som vi kvinnor då hade fått klara oss mycket själva - och upptäckt att vi kunde det. Vi hade en väldig frihetssträvan. Man trodde på framtiden - det fanns arbete, glädje och kamratskap.

Förr var Svenska Kvinnors Vänsterförbund en oerhört aktiv förening jämfört med idag. Varje stadsdel i Göteborg hade en egen sektion.

– Vi var nog aldrig mindre än 80 personer på ett möte på Hisingen – en stadsdel i Göteborg. Vi hade 300 prenumeranter på tidningen bara där. Självt har jag aldrig kunnat prata så jag ordnade mest; kokade kaffe, sprang med kallelser och sålde tidningar - oj, vad många

– Jag gick med i föreningen för att jag ville arbeta för freden, berättar Thea Reinhardt. Efter andra världskriget var vi många som gick med.

tidningar jag har sålt och mycket pengar har jag samlat in, till Vietnam till exempel.

– Vi hade våra möten i Institutionsparken. Läkare och advokater höll föredrag bland annat, men jag minns speciellt Margareta Hansson, som visade oss hur vi skulle göra gymnastik. Vi gjorde

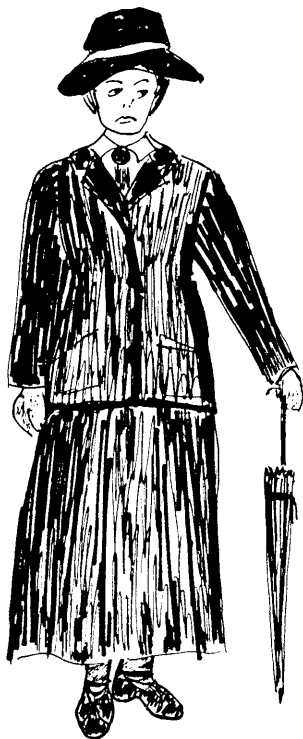
också studiebesök, på Pripps bryggerier till exempel, och studieresor.

– Jag har också varit med på olika internationella möten. Till världskongressen i Köpenhamn 1953 åkte vi två bussar fullastade med kvinnor bara härifrån Göteborg. Det var väldigt mycket människor där, vi gick på olika seminarier och föredrag.

Dräkt & haremsklänning

– kvinnodräkten för 80 år sedan –

Kvinnodräkten var nästan lika individuell som idag - eller lika lite individuell!

I modehistoriska böcker är det parisaren Paul Poiret som framhävs framför andra. Han "frigjorde" kvinnan från korsetten, kläderna var löst draperade, men genom att kjolen var snäv nertill förblev kvinnan "bunden". Poiret

skapade kläder i skarpa färger med orientaliska effekter. Den haremsinspirerade byxklänningen slog snabbt igenom hos parisiskorna, det vill säga hos dem som inte behövde arbeta för sitt livsuppehälle.

De kvinnor som i början av detta århundrade förvärvsarbetade och som vid krigsutbrottet fick ge sig in i manliga yrken - tjänstgjorde inte i plymer och draperade kjolar.

Modehistorien berättar inte så mycket om de tidiga industritillverkade kläderna, men från journalfilmens tillkomst omkring år 1900 ser man svart på vitt hur den "vanliga" kvinnan är klädd.

Redan från 1800-talet fanns en utvecklad konfektionsindustri i Europa och USA. Till kvinnorna i exempelvis butiks- och kontorsarbete producerades en dräkt bestående av lång kjol och jacka kompletterad med olika blusar.

Denna klädsel förändrades långsamt under kommande årtionden. Från att kjolen varit hellång fram

till sekelskiftet kryper fällen sakta uppåt med ett par centimeter om året; 1914 når den ungefär tio centimeter från golvet, 1920 syns knät.

Att det av kjolens längd av vissa forskare går att utläsa förhållandet i världsekonomin - det är en annan historia..... □

Margareta Backer

Thea säger att det var på 70-talet som arbetet i förbundet började förändras och aktiviteten minska. Kvinnor började arbeta utanför hemmet, TV tog över rollen som upplysare - föredragshållarna började bli dyra att engagera, man hade helt enkelt inte råd och tid som förr.

– Men nu borde det igen finnas en grogrund för arbete med fred, solidaritet och jämlikhet med tanke på hur omvärlden ser ut och dagens inrikespolitik, säger Thea. Själv missar hon aldrig ett SKV möte om hon är frisk. □

Gunnel Atlestam

PS. Nog borde man även idag kunna gå rakt på dem som bestämmer och säga ifrån. I Göteborg till exempel som är indelat i 21 stadsdelsnämnder, har politikerna för dessa nämnder, mottagning varje vecka för att lyssna på medborgarna - det är sällan någon som kommer.

KROPP

förförelse, förakt

Kroppen är ett redskap för förförelse. Men kan också utsättas för vårt missnöje och förakt.

– Kvinnors förhållningssätt till sina kroppar präglas av den här ambivalensen, säger fotografen Annika Karlsson Rixon.

Under temat kropp, förförelse, förakt visade hon sina kvinnobilder på fotomässan i Göteborg.

Mest känd är Annika Karlsson Rixon för sin bildsvit på en naken kvinnokropp smyckad med olika symboler. En fisk får symbolisera den kvinnliga fruktbarheten, en blomma förvandlar skötet till en jättelik klitoris. På en annan bild slingrar sig en ål uppför ryggen mellan skinkorna.

– Den bilden är lättast att ta till sig, kanske mest för män, eftersom den väcker vissa associationer, berättade Annika under sin bildvisning. Ålen ger en erotisk kittling. Samtidigt är den ju faktiskt en asätare...

Samtidigt som hennes bildsvit exponerar den nakna kvinnokroppen utstrålar den en nästan klinisk kyla. Gulvita kroppar mot isblå bakgrund.

– Det är väldigt medvetet gjort. Jag vill visa hur viktigt det är att både kunna förföra och slå tillbaka. Bilderna drar betraktaren till

sig men tvingar samtidigt till eftertanke och reflexion.

Hetärer i svit

Bildsviten kom till för några år sedan när Annika Karlsson Rixon skulle arrangera en utställning tillsammans med organisationen Kvinnliga fotografer i Norden. De hade svårt att hitta inspiration och saknade plötsligt kvinnliga fotografer att identifiera sig med. Istället inleddes ett samarbete med andra kvinnliga konstnärer, som Marie-Louise Ekman och Susanne Osten.

– Det är kvinnor som står för både humor och berättarglädje. De har sitt eget språk och något de vill förmedla. Under det här samarbetet upptäckte jag att jag också har något att berätta och att jag kan göra det på mitt eget sätt, med fotografins hjälp.

Det ledde så småningom fram till att en ny svit kvinnobilder: Hetärer, ett slags madonnor som stolta bär upp sina klädnader av fiskögon, hö och tygsnoppar. Samtidigt har de en närmast religiös framtoning, inramade som de är i en sorts ikoner.

– Det var för mig att göra upp med den traditionella, mytologiska kvinnobilden. Även om jag fortfarande var ambivalent och prövade mig fram. Jag ville visa bilder på starka, vackra kvinnor, symboler för moder jord. Den traditionella kvinnobilden fast på ett nytt sätt, på mitt sätt.

Feministiskt perspektiv

Men efter flera års sökande efter ett eget bildspråk tyckte Annika Karlsson Rixon att det var dags att söka sig ut i världen. Tillsammans med tre andra kvinnliga fotografer fick hon i uppdrag av Riksut-

Med sin bildsvit *Hetärer* vill fotografen Annika Karlsson Rixon göra upp med den traditionella, mytologiska kvinnobilden.

ställningar att arrangera utställningen "Störning – man föds inte till kvinna" som visats på konsthallen i Mölndal.

– Gemensamt är att vi alla har ett feministiskt perspektiv. Jag ser konst som en socialt betingad konstruktion. Uppfostran lär oss att spela vissa roller, det som blir kvinnligt och manligt.

Att lägga band på sin aggressivitet är en del av den traditionella kvinnorollen. Kvinnor vänder vreden inåt, en destruktivitet som ofta leder till självhat. Ett självhat som exempelvis kan yttra sig i sjukdomar som anorexi eller hetsätning, bulimi.

Därför beslöt sig Annika att arbeta med just kvinnor som drabbats av anorexi. Via föreningen Anorexiakontakt lärde hon känna några kvinnor, som sedan medverkade i hennes nya bildsvit. Ett jättelikt foto med fyra unga kvinnor

som alla har eller har haft anorexi eller bulimi.

Bilden ställer bland annat frågorna var gränsen går mellan att vara smal och sjukligt smal, mellan att äta sunt och äta för lite? Vem är det som har bestämt idealen?

Hetsätning och självsvält

Tillsammans med bilden på kvinnorna hänger ett lika stort fotocollage med olika symboler för hetsätning och självsvält. Stora röda munnar. Spyor bestående av spaghetti och köttfärssås. Toalettstolar, en utmärglad hand och en sax, som symboliserar hur kroppen beskärs.

De anorektiska kvinnorna hon samarbetade med ville själva att hon skulle skildra sjukdomen som den är. Även om det skulle bli jobbigt för dem.

– Självsvält handlar ju till stor del om att ha kontroll, och man

måste ha klart för sig att det finns mycket handlingskraft bakom både anorexi och bulimi. Även om det rör sig om destruktiva handlingar.

Själv har Annika Karlsson Rixon aldrig varit sjuk. Däremot är hon trött på alla de bilder som pumpas ut via medier och reklam och som talar om för oss hur vi bör vara och se ut.

– Jag tror att de här unga kvinnorna väljer sjukdomen för att de inte vill bli den kvinna man förväntas vara som vuxen. En protest mot den kvinnoroll som pådyvlas av samhället. Att stanna kvar i ett slags känsla av neutrum ger en känsla av handlingsfrihet. □

*Text: Lena Olsson
Frilansjournalist*

Bild: Ingela Wirdenäs

Går det att räta ut korkskruvsmodellen?

Hur ofta hör vi inte uttryck som: Hur är det möjligt? Ännu 1994! Utropen avslöjar tron på en rak, oavbruten utvecklingslinje. Andra säger: Det tar tid, vi måste ha tålamod. Så talar vi ofta om kvinnors villkor.

Själv har jag länge tvivlat på teorin om den raka linjen och om pendeln som slår tillbaka men aldrig så mycket att vi helt förlorar det vi vunnit. Susan Faludi skriver i boken *Backlash*, att bilden av kvinnors framsteg ser "mer ut som en korkskruv som vrider sig något åt sidan, med spiraler som närmar sig frihetens gräns allteftersom tiden går - men som, likt en matematisk kurva som närmar sig oändligheten, aldrig når sitt mål." Jag håller med henne. Faludi skriver om amerikanska kvinnor, men mönstret är det samma hos oss. Efter en tid av framsteg kommer en reaktion. I boken *Testiklarnas herravälde* har jag kallat den motreaktionära rörelse som uppstod på 1880-talet, och som hade nått sina mål i slutet på 1950-talet, för "kontrarevolution". Faludi och jag beskriver samma typ av fenomen även om vi tycker olika angående den sexuella frigörelsen. Faludi verkar helt övertygad om att kvinnor i början på 1980-talet hade uppnått en sexuell frigörelse och

att motreaktionen vill ta den från oss. Jag anser att den s.k. sexuella friheten är en del av motreaktionen.

Kriget smyger

Motreaktionen är försåtlig och lurig. Den svenska upplagan av *Backlash* har underrubriken *Kriget mot kvinnorna* men direkt översättning av originalet lyder *Det icke*

förklarade kriget mot kvinnorna. Det är ett smygande krig där de flesta angriparna utger sig för att vilja de angripnas bästa men kontrollerar alla vapen.

Kvinnorna mår inte bra, låter det, och inte männen heller. Felet är

feminismens, kvinnorörelsens. Den har drivit kvinnorna in i karriären och fråntagit dem rätten att ha nära relationer och vara lyckliga hustrur och mödrar. De har slitit ut sig i kampen för att få allt, men upptäcker - försent - att de förlorat eller håller på att förlora allt. Nu gäller det att rädda vad som räddas kan. Botemedlet är att ge upp karriären och stanna hemma hos man och barn eller hitta en man och gifta sig innan den biologiska klockan klämtar för sista gången. Kvinnor har skrämts av detta budskap och givit upp frivilligt, men även bokstavligen tvingats bort från sina arbeten. Falsa forskningsresultat har använts som bevis. Falskhetens påtalande har mötts med tysthet eller bryskt avvisande. Motreaktionen har makten över massmedia.

Motreaktionärer för fri kärlek

Debatten om manligt och kvinnligt har pågått nästan kontinuerligt under de senaste hundra åren. Den har alltid intensifierats i samband med anmärkningsvärda förändringar i de ekonomiska konjunkturerna. Första motreaktionen i kvinnofrågan kom under 1880-talet. Under perioden 1840-1880 vann svenska kvinnor en lång rad rättigheter men efter att ogift kvin-

na år 1884 fick samma myndighetsålder som mannen, 21 år, var det slut på framgångarna. Inga viktiga reformer genomfördes förrän år 1919 då kvinnor fick politisk rösträtt. Reaktionen hade, med en viktig skillnad, samma ansikte som det Faludi beskriver: "Kvinnorörelsen förstörde kvinnorna och i det långa loppet skulle den ta död på mänskligheten. Kvinnorna missbrukade sin kraft i tävlan med männen."

Den viktiga skillnaden låg i att den tidens motreaktionärer också predikade fri kärlek och ömkade de stackars ogifta kvinnor, som de påstod tvingades leva i avhållsamhet och blev konstiga av det. Sanningen var att många kvinnor trivdes mycket bra med det ogifta livet. De förstod att männen hade mycket större fördelar av äktenskapet än kvinnorna. En del motreaktionärer propagerade för preventivmedel för att fler kvinnor skulle kunna gifta sig. Andra ville ha fri kärlek för att befrämja det naturliga urvalet. Kvinnor skulle föda barn för att höja rasen. Reaktionen varierade i styrka men alla dess förespråkare ville få kvinnor att ingå sexuella förbindelser med män.

Kvinnoemancipationen hade pågått under en period av stark ekonomisk tillväxt. Reaktionen kom när denna tillväxt avlösts av en djup och långvarig ekonomisk nedgång. Den stora debatt som pågick under 1880-talet handlade om kvinnors debut i offentligheten. Hur skulle köns framtid se ut? Skulle kvinnor bli som män eller männen ändra sitt uppträdande efter kvinnors önskemål? Våren 1887 samlades 600 kvinnor i Stockholm och uttalade sig mot legaliserad prostitution, kvinnoförned-

rande litteratur, mot propaganda för preventivmedel och fri kärlek. Kvinnorna förespråkade självbehärskning och protesterade mot idén om sexualdriftens obetvinglighet.

I den långvariga striden uppträdde feminister som Sophie Adlersparre, sexualrevolutionärer som Knut Wicksell och Anton Nyström, antifeminister som August Strindberg och Ellen Key. Alla utom feministerna hävdade att utvecklingen gick i fel riktning. De

Kvinnan som könsvarelse kan självklart inte utföra männens uppgifter...

ansåg att kvinnor skulle få vara kvinnor igen, dvs mödrar och husmödrar. Endast som maka och mor kunde kvinnan bli någorlunda skicklig, skrev Strindberg. "Arbetsmarknaden tillhör familjeförslörjaren. Alltså ut med drönarna!" befallde han i *Sista ordet i kvinnosaken*.

Kvinnor konjunkturutmjännare

Makten över arbetsmarknaden blev en kärnfråga i det framväxande industrisamhället. Varför skulle män ha rätt till alla nya yrken? I ett samhälle som ännu 1880

dominerades av jordbruket fanns ingen "tradition" att män skulle vara ingenjörer. Det blev då viktigt att poängtera att kvinnor skulle vara mödrar och män försörjare. Först nu, sade man, när industrin skulle lösa alla brödfrågor, kunde män och kvinnor förverkliga sig som könsväsen.

Efter en mellanperiod av goda konjukturer (1895-1907) drog debatten om prostitution, preventivmedelspropaganda och smutslitteratur i gång igen. Efter 1907 fick

ekonomin stora likheter med 1880-talets. Sjunkande löner, arbetslöshet och oroligheter på arbetsmarknaden kulminerade i storstrejken 1909. År 1905 skrek den amerikanske presidenten Theodore Roosevelt ut över hela världen att det var de utbildade kvinnornas fel att födelsetalen sjönk inom de bästa befolkningsklasserna. År 1909 beslutade Sveriges riksdag om förbud mot kvinnors nattarbete i industrin och kvinnor förlorade tillgången till det välavlönade typografyrket. Året därefter lagstiftades mot propaganda för nativitetsinskränkning.

I mitten av 1920-talet var de ekonomiska konjunkturerna åter dåliga.

Hela Europa plågades av depressionen i Tyskland. Ett par år senare kom börschkrashen i New York. Kvinnoemancipationens landvinningar ifrågasattes igen.

Kvinnor inkompetenta

Ett av motreaktionens fräckaste uttryck var boken *Feminismen* av dansken Weith Knudsen, professor i ekonomi och juridik. Den kom ut i svensk översättning 1924 och innehöll en utförlig redogörelse för kvinnans underlägsenhet gentemot mannen. Knudsens resonemang om den ariske mannens

idealistiska och kulturskapande förmåga liknar nazismens. Weith Knudsens bok var också ett eko av Strindbergs antifeminism, och den fick inflytande. I Studentbladet (22/2 1926) skrevs under rubriken *Feminismen - en kultursjukdom*, att kvinnor i allmänhet inte var skapade för yrken som krävde högskolebildning. Det var överproduktion på högskolebanan och då fick inte "kvinnorna med sin inkompetens inkräkta på dessa människors verksamhetsfält, därför och just därför, att männen vid utövandet av dessa yrken äro familjeförsörjare." Tongångarna känns igen eller hur? Fyrtio år efter Strindbergs Ut med drönarna!

Tjugotalets debatt om kvinnornas rätt till arbete övergick precis som åttitalets i en debatt om sexualdrift, abort, preventivmedel. Trettioalets primitivism i litteraturen representerad av ett flertal unga författare, de flesta män, påminner mycket om åttitalsnaturalismen. Det pratades mycket om instinkter, drifter och kvinnor som urmödrar och naturväsen samtidigt som maskiner och teknik prisades som verktyg för frigörelse. Nu kom också Sigmund Freud med slutsumman av "tidevarvets tänkande" om kvinnans underlägsenhet som kulturmänniska.

Konjunkturuppgång även för kvinnor

Konjunkturuppgången under slutet av andra världskriget ledde till en betoning av kvinnans rättigheter och till att flera feministiskt betonade böcker kom ut. Wienpsykologen Sophie Lazarsfeld kritiserade kända sexologer som Freud och van der Welde och tog upp ett så ömtåligt ämne som manlig impotens som en långt större orsak till olyckliga äktenskap än man vanligen visste och erkände. Hon hävdade kvinnans rätt att vara aktiv i kärlekslivet. Med Viola Kleins *Det kvinnliga lynnet* (1948) kom en mycket gedigen redogörelse för vad de tänkare sagt som starkast påverkat våra åsikter om

könsskillnaderna. Viola Kleins slutsats blev att tänkarnas uppfattning varierade så starkt att det var omöjligt att få någon entydig bild av vad som var kvinnliga egenskaper.

Inne med förakt för kvinnosak

År 1950 utgavs M.F. Farnhams *Den moderna kvinnan - det förlorade könet*. Den är starkt antifeministisk och freudiansk och jag ser den som den ideologiska slutklämman i en sedan 1880-talet pågående indoktrinering av vårt könsmedvetande. Nu var den äldre feminismens heroiska era slut för gott och en period av förakt för "kvinnosak" in-

leddes. Mot slutet av decenniet släpptes pornografin fri, en märklig avslutning på en period som börjat med att sexualrevolutionärerna försäkrat att allt sådant skulle försvinna bara kärleken blev fri.

År 1967 gav Barbro Backberger ut *Det förkrympta kvinnoidealet*. Kvinnans roll, skrev hon, "sådan den föreskrivs henne av omvärlden, innebär passivitet, medelmåttighet, undergivenhet". Tittade man bakåt, såg det lika illa ut. Inga kvinnor hade kämpat för frihet och integritet. Unga män kunde vraka och välja bland hjältar i litteraturen medan kvinnornas livsfarliga passivitet framställdes som "ett ideal, såväl i verkligheten som i dikten". Den konventionella kvinnorollen byggdes konsekvent upp

i såväl veckopress som i psykologiböcker. Vart hade Viola Kleins arbete tagit vägen?

Start för kvinnohistorisk forskning

Även Dale Spender berättar i *Women of ideas* att hon och några medsystrar undrade om det funnits kvinnor som tänkt som de över sina villkor. Så började den kvinnohistoriska forskningen i de anglo-saxiska länderna. Dale Spender fann en rad kvinnor som tänkt, skrivit och deltagit i könskampen med sina skrifter och föredrag, men som utplånats ur historien. Under sin livstid förlöjligades och tystades de ner.

Motkrafter ger snigelfart

År 1986 bekräftade delbetänkandet *Skall även morgondagens samhälle formas enbart av män?* (Ds A 1986:4) att "utvecklingen" verkligen inte rusat på: "Andelen kvinnor i de beslutande församlingarna ökar visserligen, men bara med snigelfart." De politiska partierna nominerade kvinnor och bjöd till ganska bra, men se, det är i den "process där de personliga kontakterna väger tungt", som "kvinnor missgynnas dubbelt". "Män med kontakter, män på topposter beslutar om andra män på topposter."

Att det kunde vara så här 150 år efter att kvinnorna i Seneca Falls (1848) startat kvinnorörelsen och den svenska riksdagen började genomdriva reformer till kvinnors förmån beror knappast på något annat än att kvinnoemancipationen är som en korkskruv och inte som en rak linje eller pendelslag. Det kan verka underligt att vi "inte har kommit längre" men det är inte alls konstigt med tanke på de starka motkrafterna. Så fort ett par framsteg nåtts kommer reaktionens förespråkare och talar om "överdrifter", "mankvinnor", "velourpappor", "könsneutralisering" o.s.v. Så fort ekonomin stramar till är det dags.

Vi måste ha en plan

Kvinnor måste än en gång gå samman. "I det förflutna har kvinnorna bevisat att de kan göra motstånd på ett meningsfullt sätt", skriver Susan Faludi (s 463). Det kan bevisas igen. Tre element måste till: en bestämd, öppen och ovillkorlig plan att arbeta efter, en välorganiserad, kraftfull och offentlig grupp att arbeta i och en orubblig och obehaglig övertygelse att inspireras och ledas av.

Planen måste gå ut på att slå tillbaka alla motreaktionära tendenser vi ser. Vi måste täppa till öronen för allt prat om att kvinnligheten går förlorad när vi arbetar och strävar och om att kvinnor är ute för att göra karriär när de arbetar för sin och sina barns försörjning. Vi måste lära oss inse att allt sådan prat avser att ta ifrån kvinnor rätten att försörja sig, rätten till ett värdigt liv och till en rättmätig del av jordens resurser. Vi måste se till att de unga flickorna och kvinnorna får del av forskningens

resultat och att kvinnor inte utplånas ur historien så att en ny generation om några årtionden måste börja från början igen. Kampen för en verklig sexuell frigörelse måste fortsätta och för det räcker det inte med preventivmedel och abort. Först när kvinnor, helt och fullt, bestämmer över sina egna kroppar har kvinnor styrka nog att räta ut emancipationens korkskrivsmo- dell till en utvecklingslinje som verkligen leder till målet och inte bara cirkelar runt omkring det. □

Hjördis Levin

Hjördis Levin har utgivit *Testicklarnas herravälde. Sexualmoralens historia* (1986, 1989) och disputerar i maj 1994 på avhandlingen *Masken uti rosen, som behandlar debatten om födelsekontroll i Sverige 1880-1910*.

En dröm blir verklighet

Förra sommaren öppnades portarna till Máttaráhkka, ett kollektivt hantverkshus för samiska kvinnor i Kiruna. Máttaráhkka är urmodern i den samiska mytologin.

De sju kvinnorna som arbetar i hantverkshuset känner en rädsla för att det samiska kulturarvet kan komma att dö ut. Här i huset finns utrustning för arbeten med skinn, horn och trä. Lokalerna hyrs gärna ut till andra slöjdare. Kanske kan det väcka intresse bland samisk ungdom, som annars är på väg att överge de traditionella hantverken.

Det största problemet för samekvinnorna har hittills varit att de har saknat lokaler och utrustning. De har fått sitta vid köksbordet med sin slöjd.

I hantverkshuset finns café och affär. Kvinnorna hoppas att många ska lämna in sina alster till försäljning hos dem.

Máttaráhkka är ett s k pilotprojekt. Länsarbetsnämnden har betalat 90% och Kiruna kommun de resterande 10% av kostnaderna.

Källa: *FeMedia, Kvinnotidningen i norr*

□

I *socialtjänsten och omsorgen i Sverige 1993*, utgiven av Socialstyrelsen och statistiska centralbyrån står att läsa att hjälpbehövande kvinnor och lågutbildade är de som drabbats hårdast av nedskärningarna inom hemtjänsten. Skribenten av rapporten undrar utan att svara: "Kan det vara samma orsaker som ligger bakom minskningen av hemhjälp för kvinnor som för lågutbildade? Är det i båda fall ett resultat av starkare gruppers förmåga att hävda sin rätt och att ta för sig av minskade resurser?"

Se upp!

Afrika marginaliseras

Ny bok om bla IMF och Världsbankens inverkan på Afrika. Skriven av Michael Barret Brown, UFFN, 1993. 40.- + porto.

Jag vill köpa .....ex.

Skicka till:

.....
.....
.....

AFRIKAGRUPPERNA
SVARSPOST
KUNDR. 110 101 100
100 61 STOCKHOLM

fax 08-640 36 60

Kurdistan

– FN både skyddar och straffar –

När ska storpolitiska maktspel ge vika för principer om mänskliga rättigheter?

Den frågan ställde jag mig när jag besökte den av FN inrättade kurdiska skyddszonen i norra Irak.

FN både skyddar och straffar kurderna i detta område. Skyddet består i att Saddam Husseins styrkor inte längre har direkt tillgång till området. Straffet kan ses i FN:s sanktioner mot Irak som även inkluderar Kurdistan. Dessa sanktioner gör livet till en ständig kris. De få industrier som finns tystnar på grund av brist på reservdelar. På

sjukhusen gapar tomma sängar i brist på mediciner och utrustning. Arbetslösheten uppgår till 70% och inflationen är hög.

Brist på nödvändigheter

För majoriteten är det omöjligt att ge familjen en fullvärdig kost. En lärarlön motsvarar 60 svenska kronor och täcker bara mjölbehovet för en familj. Barnen drabbas hårdast, då deras känsliga magar dessutom inte tål det orena vattnet. De drabbas av ständiga diaréer, med uttorkning och näringsbrist som följd. Mödrarna vet att

de bör koka vattnet, men de har oftast inte råd med den extra bränsleutgiften. Nu till vintern lär barnadödligheten öka ytterligare på grund av kölden och bränslebristen. Förra vintern var en kall vinter och vartenda träd i huvudstaden Hawler med omnejd höggs ner. I år vet jag inte hur de ska kunna lösa bränsleproblemet.

Att Kurdistan är ett oljerikt område hjälper inte för tillfället. De områden där olja utvinns idag är fortfarande i Saddam Husseins händer. Bensin smugglas t ex i dunkar över iranska och irakiska

Till följd av embargot råder en akut brist på utrustning och medicin. Sjukhusen kan inte ta emot alla behövande.

gränsen. Den köps och säljs till överpris förstås.

Det finns hopp

Trots att livet materiellt sätt är mycket svårt i Kurdistan spirar ändå hoppet. Återuppbyggnadsarbetet är i full gång med de små medel man har. Man har lyckats odla upp mycket av den odlingsbara marken, trots de uppskattningsvis 20 miljoner minor som ligger utspridda. Man försöker bygga upp en del av de ca 4000 byar som raserades under Saddams utrensningsskampanj. Skolor och universitet är igång och likaså det folkvalda parlamentet, rättsväsendet och massmedia.

Och Saddam Husseins diktatur är borta... Ordet är fritt. Men människorna påminns ständigt om att demokratibygget är bräckligt, både på grund av yttre och inre faktorer. Gränserna kränks regelbundet av grannländernas arméer. Bilbombsattentat och mord bär ofta Saddams namn, vissa politiska grupper stöds för att skapa inre splittring. Den svåra ekonomiska situationen inbjuder också till oegentligheter; att försöka lura till sig en bit av den lilla befintliga kakan.

Solidaritet

Förutom partierna finns även olika organisationer och folkrörelser. En bär namnet "Rättviserörelsen" (Haqqa). Det är en social rörelse som har flera beröringspunkter med våra fredsorganisationer. Rörelsen grundar sig på principer om rättvisa, jämlikhet och solidaritet, systemskap och broderskap. Att hjälpa varandra och försöka undvika alla former av förtryck. De har även yttre och inre renhet som ledstjärna, dvs att man bör hålla både sig själv och sitt hem rent och att man bör ha öppenheten som princip, att inte ljuga, förtala eller bedra andra.

Rörelsen finns framförallt förankrad på landsbygden och omfattar ca 20 000 medlemmar. Som social rörelse har den sina rötter i 30-talets feodala Kurdistan, då en

En sommardag för tre år sedan trampade Hussein på en mina, tio minuters gångväg från byn Ibrahim Khalil. Än har han inte lyckats få en protes.

man vid namn Mama Reza reste runt i området och uppmuntrade folk att upphöra betala skatt till läns herrarna. Istället föreslog han att man skulle bygga ett Folkets Hus i varje by, samla in skatt själva och regelbundet samlas till stormöten och bestämma hur resurserna bäst skulle kunna användas för allas bästa. Män som kvinnor hade var sin röst. Tidigare motarbetades de av agorna, engels-

männen och sedermera Saddam Hussein, men problemet är nu den ekonomiska situationen. Hur kan man fördela något som man inte har? Rörelsens symboliska värde är dock oöverskattligt. Vad kan skattas högre än solidaritet? □

Randi Myhre

moral eller makt?

Sverige har en mycket bra och väl fungerande abortlagstiftning. Samtliga utvärderingar som gjorts sedan lagens tillkomst 1974 har utmynnat i att lagen fungerar och att det inte finns skäl att ändra den i grunden. Olika undersökningar som gjorts visar också att nuvarande abortlagstiftning har ett starkt stöd i det som brukat kallas den allmänna opinionen. Med den utgångspunkten är det lätt att slå sig till ro i tron att svenska kvinnors suveränitet att själva bestämma om vi vill fullfölja en graviditet är garanterad. Men det som händer i vår omvärld visar att rätten till abort är något som vi kontinuerligt måste försvara och erövra gång på gång.

Aborträtten ur spel

I Polen, dit svenska kvinnor åkte på 60- och 70-talet för att göra abort, har regimen nu avskaffat möjligheten att få säkra, legala aborter. I slaget mellan kyrkan och kommunismen förlorade kvinnorna rätten att planera när och hur många barn de vill ha. Tyskland har infört övergångsbestämmelser i väntan på en ny abortlagstiftning. Dessa övergångsbestämmelser

innebär att kvinnorna får besluta om abort upp till vecka tolv. Rådgivning är obligatorisk. Läkarens och kuratorns uppgift skall vara att skydda det ofödda fostret. För att visa att de fullgjort sina skyldigheter måste rådgivningen protokollföras. Rådgivaren avgör när kvinnan har fått tillräcklig rådgivning och kan också om det anses behövt kalla in arbetsgivare eller make för att få kompletterande uppgifter. Om kvinnan efter en så massiv påtryckning ändå vidhåller

sin önskan om abort får hon tillstånd. Men hon måste själv hitta en läkare som vill göra ingreppet och hon får betala aborten själv, socialförsäkringen omfattar inte längre aborter. Aborter är alltså lagliga men inte en rättighet och anses rättsvidriga om det inte finns läkarintyg på att det är fara för moderns liv, fara för fostrets liv eller att graviditeten är resultat av våldtäkt.

Den som har pengar kommer att klara sig, genom att resa exempelvis till Holland. Den som inte har pengar hänvisas till osäkra aborter. Det tyska exemplet visar att det finns många olika vägar att

sätta aborträtten ur spel utan att behöva ta till kriminalisering. Förslag om obligatorisk rådgivning väcker inte samma motsånd, det vet vi av debatten här hemma. Men konsekvensen av en obligatorisk rådgivning är lika förödande som en direkt begränsning av aborträtten.

Mänsklig rättighet

Idag dör ca 200 000 kvinnor om året till följd av illegala aborter. I Nairobi, Mexico City och Addis

Abeba upptas närmare 50% av vårdplatserna på stora kvinnokliniker av kvinnor som har svåra skador efter illegala aborter. I en forskningsrapport sammanställd av Jodi L Jacobsson vid ett forskningsinstitut i Washington, visas att i sex latinamerikanska länder är illegal abort den största dödsorsaken bland kvinnor i 20-30-årsåldern. Så ser verkligheten ut för många kvinnor i världen och en målsättning för det internationella arbetet måste bli att föra upp rätten till familjeplanering till en mänsklig rättighet. Vi måste också agera för att säkra, lagliga aborter alltid lyfts fram i alla diskussioner om kvinnors hälsa.

De grupper här i Sverige som arbetar för att kvinnan inte längre själv skall få fatta beslut om abort, argumenterar oftast utifrån etiska, moraliska aspekter. De anser att livet börjar vid befruktningen och att det därmed är jämställt med mord att avbryta en graviditet. Vi som försvarar abortlagstiftningen underskattar inte den etiska konflikten. Men det är en styrka hos vårt samhälle att lagen inte dikterar moralen utan överlåter till individen att handla efter den egna uppfattningen. Och att samhället accepterar olika uppfattningar och ingen påverkas att vare sig avbryta eller fullfölja graviditeter.

Hot mot maktstrukturen

Om abortfrågan enbart handlade om en moralisk konflikt – om vi under några omständigheter får avbryta ett liv i vardande – skulle den säkert inte kunna väcka så heta känslor att den faktiskt kan spräcka regeringar. För när det gäller etik och moral är vi människor oerhört skickliga i att finna rationella skäl till vårt handlande. Vad är annars skälen till att det inte förs moraliska debatter om krig eller dödsstraff i samma omfattning som när det gäller aborter?

Enligt min mening ligger inte sprängkraften i abortfrågan i moralen och etiken. Den ligger i makt-

aspekten. En abortlag som vår handlar om kvinnans ställning i samhället. Den ger makt till kvinnan att bestämma under vilka förhållanden hon skall föda, åt vilken man, åt vilket samhälle.

Det finns ytterligare en aspekt på abortfrågan. Den synliggör våra sexuella könsroller. Samhället ser fortfarande mer tillåtande på att män har sex enbart för njutnings skull, än att kvinnor har det. Och en kvinna som gör abort visar att hon satt den sexuella njutningen i första rummet. Det framstår som hotfullt för den manliga maktstrukturen i vårt samhälle.

Vi som försvarar vår abortlagstiftning får aldrig överlåta etikdebatten till dem som vill ta ifrån kvinnan rätten att själv bestämma sitt eventuella moderskap. Men vi måste lyfta fram alla sidor och maktspelet är nog trots allt den hetaste.

Samvetsklausul

Just nu framstår det allvarligaste hotet mot vår svenska lagstiftning i det förslag till samvetsklausul i högskoleförordningen som regeringen beslutat tillsätta en utredning om.

Direktiven till utredningen anger "att utreda frågan hur studenternas rätt att av religiösa, etiska eller andra skäl vägra delta i vissa utbildningsmoment kan tillgo-

doses i högskoleförordningen". Det är oroande att regeringen utformar direktiven på så sätt. Det kan knappast vara en rätt att välja vilka moment i en utbildning som man vill fullfölja. Antingen är momenten nödvändiga för en komplett utbildning eller också finns det onödiga moment som kan utgå för alla.

Tillskyndarna av samvetsklausulen, främst KDS, brukar betona att det som nu diskuteras bara gäller utbildningarna, inte arbetslivet. Men självfallet får en eventuell samvetsklausul i högskoleförordningen verkningar ut i arbetslivet. Ingen kan utföra arbetsuppgifter som de saknar utbildning för. Att en samvetsklausul skulle få störst betydelse i vården vid abortingrepp och preventivmedelsrådgivning, är knappast en slump. Men om personalens samveten och religiösa uppfattning skall styra, kan hälso- och sjukvårdslagen och abortlagen sättas ur spel. För att så inte skall bli fallet krävs det dubbelbemanning när den samvetsömna personalen tjänstgör. Risken att sjukvårdshuvudmännen inte har råd med detta är uppenbar, och då återstår en lösning där man särskiljer abortverksamheten från övrig kvinnosjukvård. Dvs i förlängningen av en samvetsklausul kan ett system med särskilda abortkliniker och särskild personal utvecklas. I ett sådant system kan abortvården bli utsatt, det leder till utarmning av arbetet och de som arbetar där kan framstå som samvetslösa.

Enligt den gällande ordningen har regeringen befogenhet att ändra i högskoleförordningen på detta sätt utan att höra riksdagen. Därför är det viktigt att skapa en så stark opinion att det blir omöjligt att införa en samvetsklausul under samma tystnad som regeringen tillsatte utredningen. □

Margó Ingvardsson
Ordförande i RFSU

Att göra modet till en dygd

Då reste hon sig upp och sa - vad skulle krävas för att detta skulle bli den goda arbetsplatsen??

Generade blickar utväxlades. Vad sa hon? Jajaja - men vad sa hon *egentligen*? Ingen hade tidigare ställt en sådan fråga. I alla fall inte i ett sådant här sammanhang. Detta var ju trots allt direktionens möte. Tiden här var så värdefull att några av herrarna knappt tordes andas i onödan. Några kunde självfallet inte hålla sig utan lät läpparna röra sig. Munnen formades till stavelser, ord och meningar. Ibland så krångliga att när det väl sattes punkt var det ingen som kom ihåg var det hela hade börjat. Eller vart resonemanget var ämnat att leda. Åter andra uttryckte sig kort, klart och koncist - även om det var glest mellan sådana inlägg. Personlighet, värme, äkta engagemang eller humor existerade inte i detta rum.

Och ändå - hur vågade hon? Frågan var på alla sätt irrelevant.

Innerst inne visste nog var och en. Att uttala svaret skulle dock innebära smärta. Trots att det är så enkelt. Det krävs mod. Det krävs självfallet yrkeskunskaper och pengar. Ingen ifrågasätter väl att det finns. Men moraliskt mod har det alltid varit akut brist på.

Vad skulle man då använda modet till - om det fanns? Jo, till att fatta kreativa beslut på alla nivåer, även om de ibland skulle uppfattas som djupt impopulära. Och till att höja kvaliteten. Att portförbjuda parasiter, ja-sägare och fripassagerare. Att markera slutet för obegåvningar. De folk som behövs är de som vågar vara där. På plats.

Herregud... hann de unna sig att tänka.

Det är inte så lätt. Den som tar sig ton blir snabbt angripen av etablissemanget. Detta hindrar inte den modiga. Hon vet. Att meningsbyggnaden inte behöver vara perfekt. Att argumenten inte måste framföras pedagogiskt. Hon vet. Att man inte ska vara rädd för ett land med ogräs. Hon vet att det är där man stöter på personer med vitalitet, som är förberedda, "på plats" och som kan fatta sig klart.

När ingen svarade på hennes så abrupt utslungade fråga tog hon istället själv till orda.

Hon uppfattade tystnaden som ett stilla medgivande att följa tankegången. Så hon sa:

- Varför finns här inget utrymme för mod? Hur kan det komma sig att det då finns utrymme för inställsamhet, lismande och falskhet? Kan vi inte åtminstone i den här slutna kretsen unna oss ärlighet? Det är egentligen inte alls betungande.

I samma stund som hon sa det visste hon att det var lögn. En medveten osanning. Visst är det tufft. Stundtals till och men mycket tufft.

Hon sa det dels för att få dem att acceptera att hon tagit tid i anspråk. Dels för att förmå dem att tänka vidare i det tankespår hon just lagt ut. Hon var nämligen själv i grunden övertygad att det var värt varenda droppe av möda att sträva för att upphöja modet till en kommunal dygd.

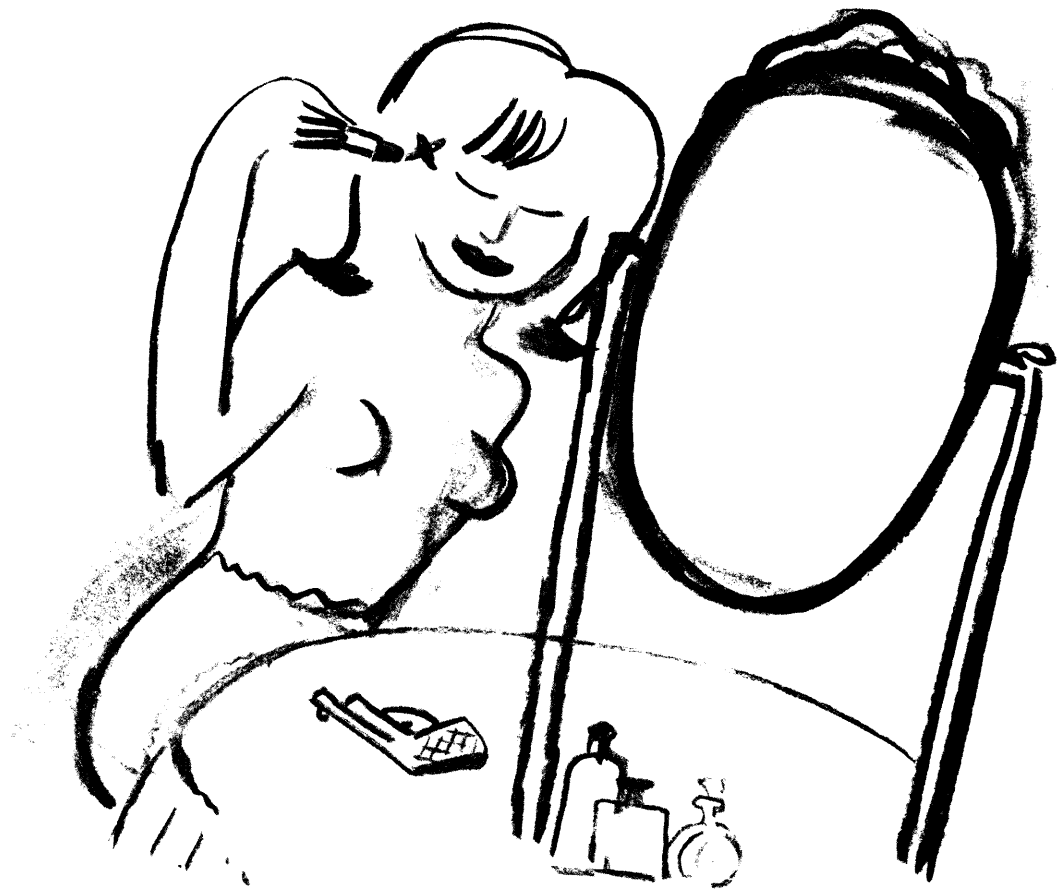
Så långt hade hon lyckats i sitt uppsåt. Ingen hade någon invändning. Självklart.

Vem skulle våga bryta tystnaden med att säga - jag fattar inte ett jota?

Än hade inte modet brett ut sig.

Karin Holmgren

Konstnärporträttet

Helene Billgren tecknar och gör reliefer med plyschyta. Hon tecknar flickor och kvinnor som sitter vid toalettbordet, duschar, i sjuksköterskekläder, i åtsittande ridbyxor. Det kan också vara en detalj med åtsittande plagg.

Flickorna eller kvinnorna är tecknade med tonårsflickans schabloner för hur man skall teckna kvinnohår, näsa, mun. Helene Billgren försätter sig själv i en tonårsvärld. Det känns först som en privat flickvärld, men det är ingen spänningslös schablonartad bildvärld. Laddningen är stor i de något suddade kolteckningarna. De barnsligt tecknade kvinnorna, aldrig personifierade, visar en sluten kvinnosfär med den vårdande, prydande kvinnan, instängd i sina fantasier. Så instängd att hon i teckningen ritar ett kryss med läppstiftet i tinningen och på bordet ligger pistolen. Kvinnan på björnfällen som sträcker ut sitt ben har blödande sår, tycks sargad av björnens tänder. Med sitt ironiska bildspråk ger hennes dockflicksöta kvinnor ett annat budskap än den ljuva flickdrömmen. Det är också ångest och hotfullhet. Hennes bilder förvandlas till vassa, nakna och farliga framställningar, ironiska mot sina egna schablonbilder. Det är sällan man ser så bitande bilder från kvinnors territorium.

Lena Boëthius

Intendent vid Konstmuseet i Göteborg

Helene Billgren bor i Göteborg och har utbildat sig vid Valands konsthögskola i Göteborg under 1980-talet.

Samma låga brinner

I Paris 1946 bildades Kvinnornas Demokratiska Världsförbund. Andrea Andréen, sedemera ordförande i Svenska Kvinnors Vänsterförbund var på plats.

i alla blickar

I det fattiga efterkrigströtta Paris möttes i slutet av november 1945, 250 kvinnor från 39 olika länder. På kvinnokongressen beslutade delegaterna att gemensamt bilda Kvinnornas Demokratiska Världsförbund (KDV).

Förbundet har idag konsultativ status hos FNs ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär att man har rätt att yttra sig vid sammanträden och att lägga fram egna förslag. SKV anslöt sig år 1946 till KDV.

Andrea Andreén, SKVs ordförande 1946-64, var med i Paris. Hon berättar själv om det i sin bok *Svenska Kvinnors Vänsterförbund, en femtioårsberättelse*:

" ... Där fanns representanter för USA:s stora organisationer av negerkvinnor. Där fanns motståndsrörelsernas och frihetsrörelsernas kvinnor från en rad europeiska länder. Där fanns representanter för sovjetkvinnornas antifascistiska kommitté. Där fanns Kinas kvinnor i hård frihetskamp. Där fanns Indiens kvinnor, ännu enade i sin frihetsrörelse. Och där fanns tveksamma representanter för de gamla kvinnoföreningarna. Framför allt dominerade de franska kvinnorna vilkas motståndsrörelse samlat kvinnor ur alla läger från katoliker till kommunister.

Kongressens ordförande var Eugénie Cotton, Marie Curies elev och vän. Hon talade om den förståelse i själ och hjärta som föds av att man utstått stora prövningar för en gemensam sak. 'Samma låga brinner i alla blickar'

Här kan blott ges en antydning om kongressens program. Hur Dolores Ibarruri passionerat vädjade om hjälp för det demokratiska Spanien. Om kravet på atomenergins kontroll genom det nybildade Förenta Nationerna, ett krav som grundades på anföranden om atombomben av delegater från

Till det nybildade kvinnoförbundets första ordförande valdes fransyskan Eugénie Cotton.

USA och England. Om barnens lidande under kriget, om deras fysiska och psykiska nödläge efter kriget, om det skriande behovet av barnuppfostran. Om vänskap och enighet mellan kvinnorna i hela världen. Om en varaktig och grundmurad fred mellan länderna.

Kongressen avslutades med att delegaterna entusiastiskt beslöt bilda Kvinnors Demokratiska Världsförbund för att arbeta mot fascism, för kvinnors rättigheter, för barnens hälsa, för fred i världen. Madame Cotton valdes till förbundets president."

Regionalpolitik i kvinnotappning

När Bomässan invigdes i augusti förra året i Karlskrona skedde det med sedvanlig pompa. Marinens musikkår spelade. Höjdare var inbjudna – självklart planminister Görel Thurdin. En bro utanför staden skulle invigas samtidigt så Vägverkets generaldirektör Per Örtendahl var också där.

På scenen fanns ett jätteplansch med ett foto av den magnifika bron. Tanken var att publiken skulle få höra, när ingenjören på bron klippte av snöret. Men tekniken är oberäknelig. Teleförbindelserna fungerade inte, så vi hörde ingenting och när generaldirektören öppnade munnen föll dessutom planschen ihop som ett korthus. Gapskratt. Men trots det fick vi höra mycket om vägar. Bomässan och boendet försvann bort i ett töcken för publiken, när kommunalråd och generaldirektör slog fast att det är på vägarna, den fysiska infrastrukturen, Sveriges framtid hänger. Så fick då äntligen Planministern ordet och hon talade om sin vision av att bygga mänskligt i en måttfull skala. Om samhällen där man ska kunna jobba, bo och få den service man behöver, utan att behöva köra bil långa vägar. Bostäderna ska ha god kvalitet. Byggandet ska ske med hänsyn till naturresurserna. Människor - kvinnor, män och barn - fanns med i hennes vision. Kontrasten mellan talarna var slående.

Jag inser att det kan behövas bättre vägar här och var och min poäng är inte att argumentera mot det, men sällan har jag fått en så stark upplevelse av två olika syn-

sätt; Teknisksamhället mot Människosamhället. En Kvinnlig vision mot en Manlig vision.

Just i augusti satt jag hemma och skrev på min skrift om vad ett kvinnoperspektiv på regionalpolitiken skulle kunna innebära. Händelsen med den sammanbrakande broplanschen bär jag med mig som en symbolik.

Jag har i skriften om kvinnoperspektiv på regionalpolitiken utgått från de kvinnor jag intervjuat i min forskning och ställt frågor om hur regionalpolitiken svarar mot deras behov, krav, förhoppningar och drömmar. Jag har frågat mig: Vems problem försöker regionalpolitiken egentligen hantera? Kvinnors? Mäns? I vilka roller? Riksdagen kommer att fatta ett beslut om regionalpolitiken våren 1994. Ämnet är därför brännande aktuellt.

Pengarna går till män

Det mest påfallande, när man börjar granska regionalpolitiken, är hur snett resurserna fördelats mellan män och kvinnor. Exempelvis gick endast 3,3 procent av länsstyrelsernas projektmedel 1989/90 till renodlade kvinnoprojekt. Många projekt är svåra att klassificera men siffrorna talar ändå sitt tydliga språk. Av glesbygdstödet 1987/88 gick 7 procent till kvinnliga företagare medan 60 procent gick till manliga. Detta är varken förenligt med eller rimligt i förhållande till jämställdhetsmålen. Jag kan inte annat än att hävda att resursfördelningen måste ändras. Kvinnor ska inte behöva nöja sig med småsmulor för syns skull.

Tumregeln bör vara: Hälften av resurserna till kvinnor!

Manlig version

I de senaste årens debatt om en ny regionalpolitik finns inslag, som jag uppfattar som typiska för ett tidigt 1990-tal. Debattörerna är så gott som enbart män. Jag tolkar dem som att det nu är dags för att göra tummen ner för regionalpolitiken som instrument för en allmän välfärdsfördelning.

Den regionalpolitiska uppgiften, enligt deras tankelinje, är entydig – att skapa tillväxt i näringslivet, inte minst industriell expansion. Det kräver pengar. Staten bör därför framför allt inrikta sina ansträngningar på att modernisera och bygga ut olika typer av infrastruktur. Således bör vägar, telekommunikationer, flyg och kanske t o m järnvägar prioriteras där de kan utnyttjas bäst. Där slutar den nationella nivåns ansvar.

Varje region får sedan satsa på en självständig, regional utvecklingspolitik som förutsätter att regionerna blir större och konkurrerar än hårdare med varandra, uppbackade av sina respektive kommuner som ska göras så attraktiva som möjligt för näringslivet. Satsningar bör göras där de ger avkastning på kapital. Politiken ska skapa betingelserna. Resultatet beror på hur företag väljer att agera. I detta finns inbakat att den offentliga sektorn kommer att få gå igenom ett stålbad under 1990-talet, vilket i sig kommer att få negativa effekter för den regionala balansen.

De osynliga kvinnorna

Det är påtagligt att debatten förs på en abstrakt nivå, där kopplingen till människors välfärd är oproblematiserad och mekanisk. Människor omnämns som aktörer, placehunters, politiker och företagare. De framträder som ekonomiska, rationella beslutsfattare (economic man) inneslutna i ett könsneutralt skal som, när det krakelerar, i de flesta fall visar sig innesluta en man. Det finns ingen antydning till att samhället har en könsorganisation, som innebär att mäns och kvinnors världar fortfarande är skilda åt i stora stycken. Annars borde sådana enkla fakta som att 2/3 av de offentliganställda är kvinnor ha omnämnts, likaså att glesbygdskvinnor i synnerhet är beroende av den offentliga sektorns arbetstillfällen. Den offentliga sektorns stålbad blir troligen kvinnornas stålbad.

"Jämställdhet" har varken hög status eller satt några djupare spår i den manliga tankevärlden, i alla

fall inte i denna debatt om en framtida regionalpolitik. Sällan finns orden kvinna och man nämnda, förutom i sifferredovisning av invånare och förvärvsarbetande, än mindre könssystem eller en problematisering av dess regionala variationer. Detta trots att ett av de stora diskussionsämnen i många kommuner, i t ex norra Sverige, är den sneda befolkningssammansättningen, mansöverskottet och de unga kvinnornas flyttningar. Inte heller som lokaliseringsfaktor omnämns kvinnor, fastän det är uppenbart att den kvinnliga arbetskraften förutsätts besitta speciella kvalifikationer som gör den lämplig för en viss typ av arbetsuppgifter. När "kvinnorna" kommer med hamnar de lätt i ett fack för sig, förs till ett sidospår som sedan inte ansluts till huvudspåret igen.

Jag ifrågasätter denna förenklade koppling mellan tillväxt, infrastrukturåtgärder och människors välfärd. Ska regionalpolitiken

enbart koncentrera sig på näringslivets tillväxt eller ska den också föra upp "det goda livet" på dagordningen? Av det första följer nämligen inte automatiskt det andra, eftersom det också är en fråga om hur naturresurserna utnyttjas och hur välfärden fördelas mellan regioner och människor och mellan kvinnor och män.

En kvinnlig vision

Enligt regionalpolitikens nuvarande mål ska människor ha tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet. För min del skulle jag vilja komplettera det med en formulering utifrån kvinnoerfarenheter: *Målet är att befrämja kvinnors självständighet så att kvinnor oavsett i vilken del av landet de bor, kan leva ett värdigt liv mätt med kvinnors måttstock. Det innebär likvärdiga villkor mellan kvinnor och män vad gäller utbildning, försörjning och inflytande i samhället. Det innebär att samhällets resurser – ägande och förfoganderätten – fördelas jämt*

Struktur och brobyggare...

mellan könen. Det innebär vidare frihet från förmyndarattityder, misshandel och andra övergrepp från män.

Detta må inte bara bli ord. De, som ska omsätta detta i praktisk handling, måste ha en glasklar insikt om att en av vår kulturs mest laddade och angelägna frågor är sökandet efter en ny könsordning. I denna nya ordning har manligheten och kvinnligheten antagit nya skepnader med lika värde för kvinnor och män, tillika samma rättigheter och ansvar. I detta rymms en övertygelse om att den nu dominerande manligheten, överhögheten, nått ett tillstånd där den övergått från försvar och positivt nyskapande till destruktivitet och förödelse på olika plan.

Människor i centrum

Jag ser framför mig inte bara en kvinnovänlig regionalpolitik utan också en människovänlig som sannolikt skulle bana väg för nya synsätt. Dess filosofi kan sammanfattas så här:

Regionalpolitiken ska utformas med utgångspunkt från människors behov och samtidigt genomföras av en medvetenhet om att mänskligheten består av två kön som delvis har olika erfarenheter och preferenser. Den bör placera sig i det lilla och därifrån klättra uppåt både i generaliseringar och politiska nivåer. Det kallas ibland en "bottom-up-strategi" och leder tanken till en regional utvecklingsplanering snarare än en central regionalpolitik. Som sådan kommer den inte att begränsas till en eller ett par sektorsområden utan väver ihop allt det som synes vara angeläget för en regions fortlevnad och människors välfärd. Därmed faller det sig naturligt att föra upp "vardagsservicen" på dagordningen; service till hushåll inte bara till företaget. Innebörden i infrastrukturbegreppet förskjuts. Vi kommer att tala om *vardagslivets infrastruktur* och därmed kan vägutbyggnader matchas mot resursförstärkningar av människor. Fokuseringen på industrin förflyttas till offentliga

och privata tjänster av vilket följer att reproduktionen anses lika viktig som produktionen. En politik som har förankring hos människor som bor i orter runt om i landet har en möjlighet att få fler kvinnor engagerade både som politiker, tjänstemän och medborgare. Det lägger grunden till nya arbetsformer; ett samarbete på lika villkor mellan institutioner, organisationer och medborgare. Då kan nya, plattare organisationsformer växa fram, något som gynnar kvinnor.

Vad bör göras här och nu

En kvinnovänlig regionalpolitik är inte tänkt som en särartspolitik. Ändå, menar jag, att det är nödvändigt att göra särskilda satsningar på kvinnor, för att åstadkomma ett kvalitativt språng framåt. Låt mig därför gå från visionen till en praktisk inriktning och utgå ifrån att resurser kommer att omfördelas till kvinnornas fördel, när riksdagen fattat sitt beslut. Vad skulle de då användas till? Det finns många områden som själv-

klart utkristalliseras om man är lyhörd för kvinnors krav. *Försörjningsmöjligheter* kopplat till en *god utbildning*, ett bra liv i meningen ett *väl fungerande vardagsliv* samt *inflytande över beslut* som fattas i skilda delar av samhället tillhör, utan tvekan, det som bör prioriteras.

Regionala utvecklingscentra

Jag påstår inte att dessa frågor är helt bortglömda, men jag hävdar att det finns brister och att många kvinnor känner oro för vad som håller på att hända. Jag stödjer mig på alla dem, som jag på ett eller annat sätt, samtalat med genom min forskning. Regionalpolitiken, som bör ha en samordnande funktion i de enskilda regionerna, kan mycket väl innefatta detta i sitt ansvarsområde. Dess uppgift blir att se till att det händer något i varje region och att insatserna sammantaget leder i rätt riktning.

Det är utifrån de här resonemangen det har vuxit fram ett förslag, om att inrätta självständiga regionala utvecklingscentra för kvinnor. De kan vara knutna till

Förklädd kvinna på arbetsmarknaden?

länsstyrelsernas utvecklingsarbete. Det gäller att skapa gynnsamma miljöer för kvinnor att arbeta i. Då behövs kunskaper och resurser. Kunskaper ska inte bara uppfattas som teoretiska kunskaper utan också praktiska. Inspiration, idéer, erfarenhetsutbyte är likaså viktiga ingredienser för att kunskap och kreativitet ska mötas. Förslaget har väckt stark genklang bland kvinnor. I Jämtland och Gävleborg är det redan igång.

Dessa centra skulle kunna ta på sig att driva utvecklingsprojekt för kvinnor. Projekt som utgår från behov och intressen i regionen. De skulle också kunna uppmuntra kompetensutveckling. I detta ligger att främja bättre kunskap om och för kvinnor. Det viktiga är att få till stånd ett nyskapande. Syftet är att skapa en genväg till ett nytt tänkande och påskynda ett händelseförlopp. Målet är att så småningom få kvinnoperspektivet integrerat i all verksamhet. För att inte åter igen begå misstaget att fatta beslut över huvudet på folk, bör varje region och dess kvinnor utforma ett centrum som bäst svarar mot situationen i den egna regionen.

Makt och nya lösningar

Det har visat sig att kvinnoprojekt lätt blir engångsföreteelser eller drivs med små medel vid sidan om, utan att påverka helheten. De kan också integreras till den grad att de blir menlösa eller uppslukas. För att råda bot på detta kan verksamheten i det regionala utvecklingscentrat ingå i ett *program för kvinnobefrämjande åtgärder* för regionen med politisk förankring i den högsta länsledningen. Det förefaller ganska självklart att de specifika problem som finns på kvinnors arbetsmarknad och möjligheter att organisera ett väl fungerande vardagsliv tas upp i det.

Förutsättningen är att kvinnor får större del av makten och resurserna i samhället. Jag tror också att de måste få pröva egna, nya lösningar. Det finns t ex gott om drif-

tiga kvinnor i de grupper – byalag, utvecklingsgrupper – som startats för att vända utvecklingen på landsbygden. Utan att vare sig romantisera eller göra utfästelser att de nätverk, byalag eller kooperativ kvinnor arbetar med är de enda eller "rätta" lösningarna, skulle de kunna ingå i en regional utvecklingsstrategi med kvinnliga förtecken. Denna strategi, med förankring på lokal nivå, måste följas upp på regional och central nivå. Det fordrar kvinnliga politiker och tjänstemän som arbetar med regional utveckling och framtidsfrågor. Frågan är om de får komma fram utan kvotering.

Ny könsordning

I den strukturomvandling som äger rum nu sker en kraftmätning, inte bara mellan internationella och nationella intressen och mellan olika kapitalgrupper, utan också mellan män som kollektiv och kvinnor som kollektiv. Den rådande könsordningen – genussystemet – är inte något som står för sig själv eller vid sidan av, i denna omvandling. Utfallet är inte givet. Utvecklingen går inte alltid framåt. Det är ingen naturlag att kvinnors villkor kommer att bli bättre. Frågan är vilken könsordning den

nu rådande strukturförändringen är mest betjänt av? Det kan politiken påverka. Regionalpolitiken är inget undantag. Det förutsätter emellertid att man tar kvinnors sätt att se på världen på allvar, respekterar deras val, lyssnar på deras krav och tar del av deras visioner. Kvinnor vet mycket om sina egna och andra kvinnors liv i den region de bor. De har erfarenheter. De har förhoppningar. Dessa bör komma fram i ljuset och prägla en kvinnovänlig regionalpolitik. □

Tora Friberg
Kulturgeograf

Tora Friberg, forskare och författare till skriften *Den andra sidan av myntet – om regionalpolitikens enögdhet*.

EU – en säkerhetsrisk

EU-medlemskap rör inte bara snus och systembolag.

Inom EU pågår uppbyggandet av en europaarmé.

Frågor som rör vår framtid som självständig nation, vår roll i världen och vår möjlighet att stå utanför stormaktsblock har inte spelat någon roll hittills i debatten om medlemskap.

Det mesta tyder på att Sverige inte kommer att kunna hålla sig utanför det militära samarbetet om vi går med i EU.

Hur länge dröjer det innan vi tvingas skicka våra barn till EU-armén?

EU – en säkerhetsrisk är en handbok av Caroline Runesdotter som försöker reda ut begreppen. Vad är Västeuropeiska Unionen, hur långt har den militära integrationen gått, vad är det för skillnad på NATO och VEU och hur viktig är den militära sidan av den Europeiska Unionen?

Boken ges ut i samarbete med Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Den kommer ut i mars månad.

En porlande källa

Vem är Ester för mig?

Hon är mamma till min vän Eva och från början träffades vi bara helt flyktigt på några högtidsdagar, så i somras var jag och hälsade på henne och maken Edgar i sommarhuset vid sjön Hindsen utanför Värnamo under några dagar. Det blev tid för samtal och det knöts band. Så småningom började vi skriva brev till varandra.

För Ester är skrivandet ett sätt att leva. Hon skriver dikter och betraktelser och under hela sitt gifta liv har hon skrivit årsdagböcker om barnens utveckling, naturens skiftningar och vardagen. Några av hennes dikter fanns publicerade i förra numret av Vi Mänkor.

Hon är som en porlande källa som flödar över och befruktar alla med sina erfarenheter och tankar.

Ester är 87 år. Hon har haft ett rikt liv. När barnen växte upp och hon samtidigt arbetade som kamrer på familjeföretaget fanns det mindre tid för att skriva. När den delen var ett avslutat kapitel ville Ester vidare. Hon och Edgar började på folkhögskola och blev klasskamrater med 18 - 20-åringar. Det måste ha varit omtumlande men också inspirerande. Gott om diskussioner var det säkert också när Ester var med!

Ur brev från den 23 sept. -93: "När vi gick på folkhögskolan, där en del var moderater och en del vänster, märkte man att de hade svårt att sam-

sas och gilla varandra. Vi har väl varit sk frisinnade, men de unga på folkhögskolan hade roligt åt mig för jag menade, redan då på 70-talet, att det där med höger och vänster skulle bort och de bästa människorna från alla partier skulle bilda regering. De unga

Tankar om fred har alltid följt Ester.

kallade det "Esters snällhetsparti", med en glimt i ögat."

Tankar om fred har alltid följt Ester. Åren på folkhögskolan frigjorde mycket kreativitet och skrivande, men nu också målande och 1976 gjorde hon fredscollaget "I have a dream". Den hänger i Esters och Edgars sommarstuga och det var upplevelsen av den som

övertygade mig om att Esters livsverk måste nå längre.

Inte ska jag, inte är jag något... Så typiskt oss kvinnor! Kanske allra mest typiskt våra mammor, kvinnor födda strax efter sekelskiftet, som aldrig trodde sig vara någonting. Men vi "barn", vi vet vad de var för oss.

"Inte ska jag", säger Ester när jag säger att vill försöka skriva om henne. Men i nästa stund frågar hon med glimten i ögat, om jag tror att hon kommer att få Nobelpriset i litteratur. Men bakom skämtet lyser en strimma allvar fram, en saknad... Det kunde ju ha blivit mer om omständigheterna varit lite annorlunda. Men är det inte belöning nog att få uppleva att livet ständigt haft mer att ge, att kreativiteten kommit i dagen, att få bli skapande?

Ändå hade Ester aldrig funderat på att publicera sig eller visa upp sina bildarbeten. Jo, hon hade en gång en idé om en kvinnomässa, där inspirationen skulle flöda kvinnor emellan och där de skulle kunna ställa ut och sälja sina hantverk. Men kommunen svarade aldrig på hennes förslag.

"Åh, om jag vore ung idag", säger Ester. "Då skulle jag vara med i plogbillsrörelsen och i Amnesty och i Greenpeace." Jamen, säger jag, du kanske egentligen har gjort lika mycket som dem. Ester fnyser! Det går ändå inte att jämföra.

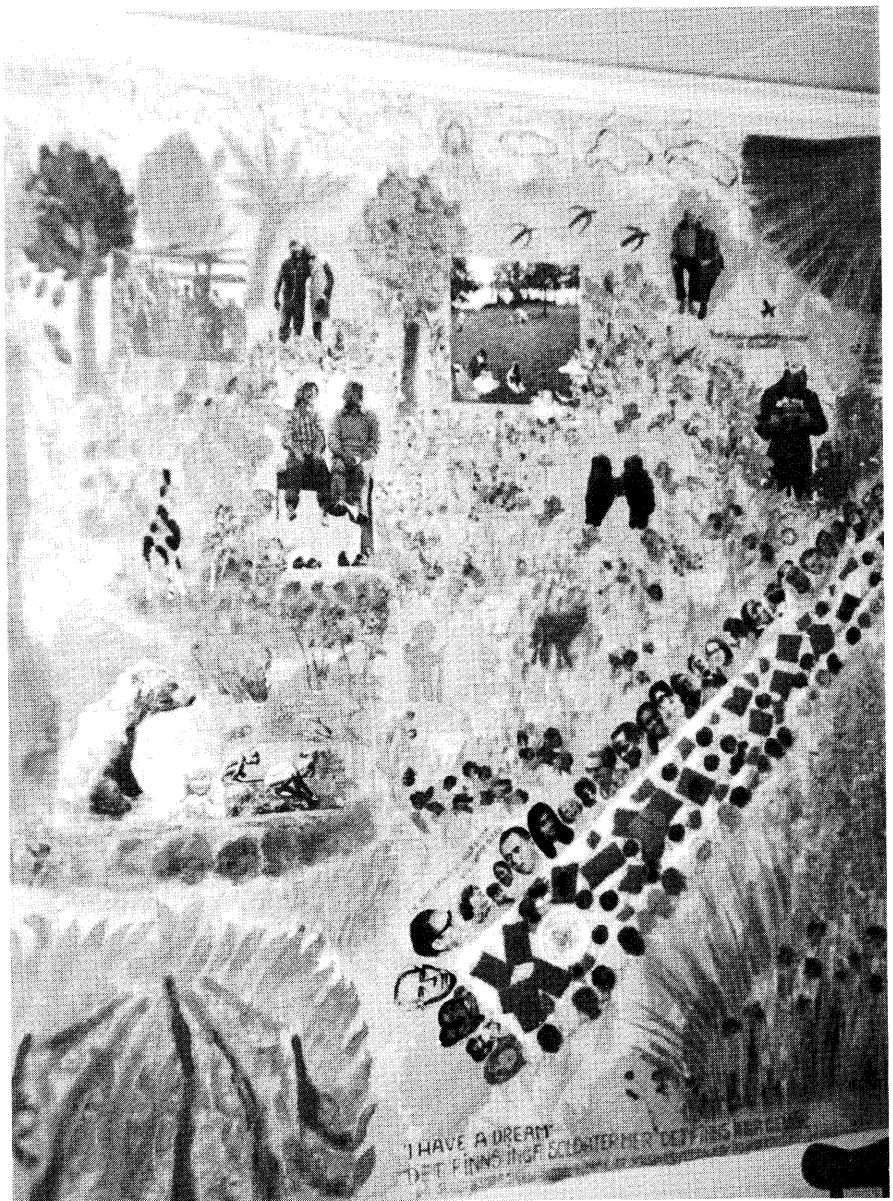
Så här skriver Ester om collage: "Överst skrev jag I have a dream. Nederst började jag med att symboliskt elda upp alla vapen. Sedan plockade jag sädesax och planterade ett sädesfält, dukade ett bord som jag tänkte mig oändligt. På ena sidan av bordet placerade jag dagens människor och på andra sidan morgondagens; vita, svarta, gula och röda sida vid sida. För några år sedan såg jag på Angeredsteatern en pjäs som hette "En dag skola vi alla sitta vid samma bord". Den tog tag i mig och som devis har jag med dessa ord på mitt collage.

Jag frågade mig: Varför rustar man och lägger ner så mycket pengar på vapen? Mitt svar blev rädsla. Om vapen inte fanns, skulle vi befrias från mycken rädsla och i utbyte få glädje.

Övre delen av mitt collage handlar därför om glädje. "Ta av dig skorna", Povel Ramels sång: "...tog soldaterna av sig skorna, blev det inga krig". Sedan blev det "Änglamark": "...låt fiskar simma, låt rådjuren löpa". Vilda djur och ett barn sover tryggt i närheten. Ett bibelord kom jag att tänka på: "Då skola vargar bo tillsammans med lamm och en liten gosse skall valla dem".

Så klippte jag ut varg och lamm i skinnbitar och en liten gosse, som kom att likna vårt minsta barnbarn.

Ett annat bibelord jag kom att tänka på är högatuellt idag: "Då skola de smida sina svärd till

plogbillar och sina spjut till vingårdsknivar". Oh, vad jag beundrar de plogbillar som idag vill förstöra vapen, men aldrig människor. De är så modiga, de vet att det kan kosta dem böter och fängelse och ändå vågar de. Jag skulle aldrig vågat. Det är jag för feg till.

Collaget har jag gjort med tanke på våra barn och barnbarn och den

värld som de skall leva i när vi är borta.

1976! Nu är det 1993 och inte mycket av mina drömmar har gått i uppfyllelse. Men ändå! Vi får aldrig ge upp: "Om än världen går under i morgon planterar jag ett äppleträd idag" har jag målat på en av mina bonader. Aldrig, aldrig ge upp!"

Ur brev den 10 oktober 1993: "Jag kan inte låta bli att tänka på vad som kunde ha hänt i Stockholm när JAS-planet havererade. Alla dessa människor som stod och förväntade sig ett söndagsnöje och som kunde ha blivit ett nytt Stockholms blodbad. Och så tänker jag på alla dessa pengar som lagts ner, och fortfarande läggs ner, på

detta förstörelseplan. Pengar som kunde ge unga människor arbete och gamla en trygg ålderdom. Jag blir upprörd att sådant får hända"

I början på 80-talet gick stockholmarna ut på gatorna i ett helt annat syfte; man skulle knyta en mänsklig kedja mellan USA:s och Sovjets

ambassader i syfte att påverka fredsavtalet.

Var du själv med, frågar jag Ester.

- Nej, men ändå på sätt och vis.

En nära släkting till Ester var med och arrangerade manifestationen och hon oroad sig mycket för att det inte skulle komma tillräck-

ligt med folk - "att de inte skulle nå ända fram". Men det gjorde de och alla dansade på gatorna och sjöng "I natt jag drömde". Ester gjorde en bonad om detta som hon kallade "Vi nådde ända fram".

Fred är också fred mellan människan och naturen. I drygt 50 år har Ester bott vid Hindsen på somrarna. Hindsen, den älskade sjön som hon vill lämna oförstörd till sina barnbarn.

Så här skriver Ester i "En kärleksförklaring till Hindsen": "Men vattnet var grundförutsättningen för vårt liv vid Hindsen. Och vi hade ju en hel sjö att ösa ur. Friskt, klart, rent vatten som vi drack och lagade mat av. Att vi även badade i det gjorde det inte mindre gott.

Vi var väldigt rädda om sjöns vatten. Det skulle aldrig falla oss in att på något sätt förorena det. Att vi kun-

de leva så primitivt och trivas med det berodde på den känsla vi hade för sjön och naturen däromkring.

Om kvällarna, när vi lagt barnen, brukade vi ro ut på sjön. Tystnaden var nästan hörbar och vi nåddes knappast sänka årorna i vattnet, utan satt ofta stilla i båten och bara såg och kände.

När solen gick ner och stod som ett rött klot vid horisonten och färgade himmel och vatten i guld och purpur, då var det som om tiden stod stilla".

När vi står vid sjön en sen decemberdag - vi är ute vid stugan för att fotografera bonaderna - och ser ut över de blånande höjderna på andra sidan och ser upp mot den klara vida himlen ovan sjön, då tänker jag att här måste inspirationen till bonaden om Salami och Sulamit (efter Zacharias Topelius dikt) tillkommit.

"Förfäran grep keruberna till Gud gick deras flykt O, Herre, se vad Salami och Sulamit har byggt. Men Gud Allsmäktig log, och klart ett sken sig vida spred vad kärlek i min värld har byggt det river jag ej ned".

Den stjärnebro de byggde till varandra, den har också Ester byggt här. Av kärlek till Edgar och barnen, barnbarnen, freden, naturen och av respekt för framtiden. □

Barbro Fridén

Sjukvård i kris

Sjukvården i Göteborg ska spara drygt en halvmiljon kronor. 1500 anställda blir övertaliga. Hur det blir med patienterna vågar jag inte tänka på.

- Kanske får de införa våningsängar, när många avdelningar läggs ner, sa patientföreningens representant vid en information som aktionen "En säkerhetsnål för Göteborgs sjukvård" anordnade i slutet av januari. Men det var nog optimistiskt tänkt, för antalet sängplatser måste också minskas drastiskt. Många blir väl de patienter som inte får den vård de skulle behöva.

Anställda, patienter och "vanliga medborgare" protesterar mot nedskärningarna. Man vill att beslutet ska "frysas" till efter valet. Men det vill inte moderater och folkpartister - och de har majoritet i sjukvårdsstyrelsen. Moderata samlingspartiet försöker dessutom ta bort blickpunkten från försämringsringarna av den offentliga sektorn genom att marknadsföra stadsdelsnämnders vara eller icke - en

organisatorisk fråga - som den stora valfrågan i år!

Se upp men ge inte upp!
G

PS. Jag undrar när man ska börja lägga ett samhällsekonomiskt perspektiv på nedskärningarna. Varför göra 1500 personer arbetslösa när de så väl behövs för vård och omvårdnad - folk blir ju inte friskare i dessa lågkonjunkturers tider. När ska man se alla skattepengar som en enda stor påse???

□

Tycker du inte om 071-annonserna i kvällstidningarna, gör då som kvinnorna i Nätstrumporna. Riv ut dem den första varje månad och skicka tillbaka dem till chefredaktören!

□

"Mänskligheten bör utrota kriget innan kriget utrotar mänskligheten" (SKVs lösenord)

Elin Wägner

Mot pornografi

Kvinnofronten har utarbetat en broschyr med en argumentsamling om porr.

Den kan beställas från Kvinnofronten, Box 4064, 163 04 SPÅNGA.

Kvinnokurser

för dig som är kvinna och arbetslös, som vill skaffa dig allmänbildning och som vill finna dina möjligheter och resurser.

Vi studerar olika ämnen ur kvinnoperspektiv.

17 veckor HT -94, VT -95

Lokal: Röda Huset,
Industrigatan 4

 KVARNBYS

Folkhögskola
Kvarnbyvägen 68
412 91 Malmö
Tel: 040-497310, 183843

8 mars - i år igen!

Det var på Kvinnokonferensen i Köpenhamn år 1910 som Clara Zetkin från Tyskland föreslog att en dag varje år skulle firas av världens alla kvinnor – en dag där kvinnorna skulle framföra sina krav i kampen för sina rättigheter. Så föddes den Internationella Kvinnodagen 8 mars.

Även 1994 firar vi 8 mars!

I hela Sverige pågår förberedelserna.

I Umeå genomförs en RiksKvinnotribunal 5-6 mars.

Brottet är ojämnlighet mellan könen!

Här bjuds utfrågningar, debatter och föreläsningar.

På lördag Kvinnofest.

Vässa Framtänderna!

Vi ses!

Stödstrumporna i Umeå.

I Stockholm skall hotet mot aborträtten tas upp på parollerna den 8 mars.

I Göteborg firas det i dagarna fem. Det börjar redan på fredagen den 5:e på Konstepidemin. Där är hela Blå huset ockuperat av 8:e marsfirande kvinnor.

Det blir debatter, kafé, teater och speakers corner.

Stadsteatern spelar "Kunde prästänkan så kan vi."

I övriga landet blir det fester och möten på många platser.

Zaida.

I Göteborg kommer man att tjuvstarta aktiviteterna genom att Vi Mänskor i samarbete med Stadsbiblioteket ordnar en kulturkväll den 2 mars.

Aase Bang, Hjördis Levin och Barbro Fridén, som alla är skribenter i detta nummer av Vi Mänskor kommer bland andra att medverka. Välkomna!

Stadsbiblioteket i Göteborg har förresten kommit igång rejält med olika utåtriktade aktiviteter. Tillsammans med Stadsteatern ordnar de till exempel varje lördagseftermiddag ett program där skådespelare läser olika alster. Du som är i Göteborg – missa inte Läsfåtöljen!

Snälla flickor kommer till himlen. Andra flickor kan komma hur långt som helst!

KVINNOR

Hör du ropen, våndan från dom alla kvinnor, barn – sin Gud de nu åkalla när dom våldtas, skändas, stympas, mördas

i system nu detta "hantverk" prövas En nyhet är det ej förvisst av Hitler prövades det sist

Vi kvinnor får ej tåga still när grymhet praktiseras nära till vårt eget land som inte står i brand Vi sitter på parkett, beskådande allt nesligt våld

mot kvinnors rätt

till värdigt liv på alla sätt

Vad kan vi kvinnor göra här i väst när som vår hjälp dom nu behöver bäst?

Passiva kan vi inte stå

när våra systrar plågas så

Att fälla bomber – kvinnor vill ej döda

i deras väsen ligger ju att livet föda

På Internationella Kvinnodagen vi då sänder

ett kvinnors rop från alla länder

till alla dessa hämndens, våldets män

i det som kallas Jugoslavien

Vår protest i eldskrift måste flamma

vi vägrar detta våld anamma

mot våra systrar, våra barn i söder

Vi samfällt dessa kvinnors rätt nu stöder

Siri

Kvinnor på marsch!

Med humorn som vapen

I Belgrad finns flera fredsorganisationer vars oavlönade aktivister sprider information, ordnar demonstrationer, debatter och matutdelningar till offren för FN-sanktionerna och kriget. Dessa får man lätt kontakt med.

En verksamhet som oftast förtigs är den att gömma desertörer och militärtjänstvägrare på flykt undan polisen. Många unga män flyr ur landet. Ana Logar berättar om sin pojkvän, en ung elektroingenjör, som blev inkallad till tjänstgöring i Pristina – huvudstaden i Kosovo – för att på serbisk sida delta i konflikten mellan serber och kosovoalbaner. Han deserterade och söker nu arbete i München.

Välutbildade flyr

Tusentals liknande öden finns. Serbien dräneras på välutbildade yngre män och kvinnor som inte kan tänka sig att senare arbeta med återuppbyggandet av de förstörda staterna i solidaritet med de banditer som ödelagt allt och med andra som passivt eller aktivt ställt upp på kriget.

Flyktingar från Bosnien som kom till Belgrad i början av kriget blev sända till fronten så snart de registrerat sig hos myndigheterna. Numera bor flyktingar därför anonymt i Belgrad och måste försörjas av privatpersoner som själva skulle behöva hjälp.

Speciellt civilkurage har invånarna i den lilla byn Tresnjevac i den nordliga provinsen Vojvodina, som till stor del befolkas av ungrare. I snart två år har invå-

narna i byn vägrat befatta sig med kriget.

Det började då drygt 200 män i åldrarna 18–55 år inkallades till militärtjänst i maj 1992. De utgjorde ungefär hälften av byns vapenföra män. De kallades till repetitionsövningar. Några kvinnor tog reda på att övningarna skulle hållas vid fronten i Bosnien, där kriget just då blev allt intensivare.

Massprotest

I byn organiserades spontant en massprotest. Ett fredsläger upprättades i byns pizzeria. Lägre kallades Zitzer-klubben efter pizzerians tidigare ägare som hette Zitzer.

Statsmakten kände sig provocerad och skickade tolv pansarbilar med order om att skjuta skarpt om det blev oroligt. Inte en enda av de inkallade männen lyder ordern. Efter tre dagar i rådvillhet återkallades pansarvagnarna. Fredsläget som leddes av byns kvinnor upprätthölls i 62 dagar.

Uppfinningsrikedomen är stor: byn har deklarerat sig symboliskt oberoende av Belgrad och har givits den officiella benämningen "Symbolisk republik utan territoriella anspråk, ett andligt förbund mellan alla människor som vill fred". Efterhand har denna världens minsta republik fått alltfler invånare. Folk kommer från Japan, USA, Argentina, Frankrike och Tyskland och bosätter sig där.

Löjet som vapen, mot maktens bombastiska tomhet, är ett gammalt beprövat medel. Zitzerklubben designade en särskild

vapensköld för denna andliga republik. Vapnet består av tre biljardbollar, som erinrar om att pizzerian har ett biljardbord som huvudattraktion. Bollarna bildar hörnen på en trekant, i vars mitt finns en cirkel som symboliserar pizzan som klubbens huvudprodukt. Till detta lades Ravels Bolero som nationalhymn. Det stycket valdes för att det börjar med få instrument och undan för undan växer till en tät väv av musik med allt större styrka.

Lärare i spetsen

En drivande kraft är byns lärare Lajos Balla. Han representerar ofta republiken vid olika fredsseminarier och konferenser runtom i landet.

Staten trappade snart nog upp kampen mot de olydiga byborna genom att stänga telefon- och postförbindelserna. Byn reagerade på detta genom att inviga en symbolisk FN-ambassad i form av en freds- och musikfest, där den "andliga republiken Zitzer" ställdes under det internationella samfundets beskydd.

Om denna ryktbara och humoristiska form av krigstjänstvägran berättade bland andra Berlittidningen "TAZ" i november 1993. Därefter har vi inte hört något nytt om detta efterföljansvärda exempel. Må det leva och växa ut över hela det forna Jugoslavien! Må de svenska myndigheterna bevilja asyl åt de vapenvägrare som flyr hit! I annat fall vet vi vad som kan göras. □

Erni och Ola Friholt

Kvinna – det gäller dig själv!

Internationella Kvinnodagen kan tyckas som ett litet pip i den stora baskören av manliga röster världen över, men icke förty ger "pipet" ett inslag av mänsklighet och värme som oftast saknas bland de ensidigt mullrande krigs-, hat- och revanschhojtande mansrösterna.

Kvinnorna vill inte *ta över* makten, de vill bli en *del* av den. De vill helt enkelt bli betraktade som likvärdiga medlemmar av människosläktet och inte bli diskriminerade av den *enda* anledningen att de är kvinnor.

Släktets fortbestånd vilar ju på det enkla faktum att det finns två kön, varav det ena icke kan överleva utan det andra!

Men det har skapats religiösa system som reducerar det kvinnliga könet till ett bihang, en andrarangsmänniska, enbart skapad som ett "käril" till det manliga könets barnalstring, hans hemskötare och billiga arbetskraft. Därutöver har hon nekats egen tankeförmåga, kreativitet, vilja och kraft.

I det här sammanhanget kan jag inte låta bli att fundera över ett av Jesu under, som med nästan rörande naivitet belyser synen på kvinnan redan för ett par tusen år sedan. Jesus utspisar med fem bröd och två fiskar vidpass femtusen män – förutom kvinnor och barn. De räknades helt enkelt inte! Undret utfördes av en man för män. Den larmande, okunniga kvinnohoppen med alla sina ungar var självfallet mest till besvär, men måste ju ändå födas, ungefär som mjölkande kor måste utfodras. Ingenting för övrigt att varken räkna eller tala om.

Därtill var kvinnorna besvärliga på många andra sätt. Deras förmåga att alltid sticka ihop huvudena och prata om barn, sjukdomar, bihustrur och orättvisor så fort man gav dem minsta tillfälle, var ju milt sagt störande. Nej, tiga skulle de. Att Gud givit dem talförmåga måste ha varit en lapsus eller ett straff, som mannen fick utstå antingen han ville eller inte.

Salomo har åtskilligt att säga i den saken. Den kvinna som inte lugnt, stilla och tyst fann sig i att vara madrass åt mannen, när han "gick in till henne" liknade han vid "en so med en gullring i trynet". Att *han* på något sätt kunde jämföras med den galt han onekligen var, dök aldrig upp för honom. Men så har han ju också genom alla tider blivit betraktad som den visaste bland män.

Usch ja, dessa "talande tingestar" kanske till och med ville lära sig att läsa! Men sådana vettlösheter kunde ju dock ganska lätt stävjas, genom att man höll dem instängda så mycket som möjligt och såg till att de var med barn praktiskt taget hela sitt liv. För Jahve visst ju bäst, liksom senare Fadern, Sonen och Den Helige Ande, för att inte tala om Allah! Det var gudar det, som visste hur de ville ha det när de skapade sin avbild – mannen.

Ja, jag blir vred. Och får visa min vrede. Nu. Det kunde inte kvinnor på min mormors tid eller min mors, men det började sakta förändras under min ungdomstid tack vare arbetarrörelsens mänskligare tankegångar.

I Sverige finns lagar om jämställdhet mellan kvinnor och män, när det gäller rättigheter som skyldigheter i samhället. (Även om *jämlikheten* ger mycket övrigt att önska!) Detta måste dock te sig som en paradisk tillvaro för oändligt många i de sk U-länderna, där förtrycket fortfarande blomstrar och är vid god hälsa. Men vi kvinnor i Sverige bör bli medvetna om att våra hårt tillkämpade rättigheter återigen står på spel. Vi måste ha fullkomligt klart för oss att om vi inte fortsätter att kämpa, så naggas de snart i kanterna och till slut kan vi stå där vi en gång stod, som bihang till stortrutiga karlar som bestämmer över våra liv, handlingar och kroppar, må detta icke ske. Kvinna – det gäller din mor, dig själv och din dotter!

Märta Jarlevik

KRIMINALISERA KÄRNFAMILJEN

RFSL driver en kampanj för att homosexuella ska ha rätt att registrera sig som par, som ett substitut för äktenskapet. Kyrkan och andra konservativa förskräcks.

Jag är emot partnerskapsregistrering för homosexuella. Jag tror inte det är ett krav som kommer att minska diskrimineringen och förlöjligandet av oss som känner sexuellt för individer av samma kön som vårt eget.

Vad jag menar är ett bra och nödvändigt krav. Både för lesbiska och kvinnorörelsen är kravet att *ingen ska få gifta sig överhuden!* Varken hetero-, bi- eller homosexuella. Självklart ska vi homosexuella ha precis likadana rättigheter som vem som helst. Men kärnfamiljen och äktenskapet, med sitt kristna ursprung, är ju just den institution som ligger till grund för fördömandet av homos. Makthavarna lagstiftar kring sexualiteten därför att den utgör en av stöttepelarna i det patriarkala, kapitalistiska systemet. Kritik mot äktenskapet och en pådyvlat sexualitet hotar därför hela det borgerliga samhället. Tänk er om man lagstodgade om vänskap, hur stalinistisk skulle vi då anse staten vara? Men när det gäller sexualitet och kärlek motsätter vi oss inte juridisk organisering.

Den traditionella kärnfamiljen kräver tre komponenter: Man, Kvinna och Barn. Sedan kan tillbehör som villa, hund, video och husvagn läggas till efter ekonomisk förmåga, som kompensation för den frustration och leda kärnfamiljen skapar. Mannen och kvinnan ska *komplettera* varandra. Mannens uppgift i enlighet med sin

könsroll är att stå för den ekonomiska försörjningen och vad än alla "jämlika" par inbillar sig, så är det han som har en överordnad maktposition i förhållandet. (Läs Holmbergs "Det kallas kärlek"). Kvinnan ska bidra med vård, omsorg och inta en underordnad position. Barnen är den framtida arbetskraft som stat och näringsliv velat ha fram.

Äktenskap för konsumtion

Äktenskapet är en ekonomisk produktionsenhet, som producerar barn och vård. Men det är också en *konsumtionsenhet*, som kapitalisternas hopp står till. Genom att man lever isolerat i en 2-4 personer stor enhet, behövs det mer prylar än om man delat kollektivt med andra, till exempel TV och bil. Dessutom fyller konsumtionen i kärnfamiljen en funktion som kompensation för tomhet och ensamhet. Reklamen säljer genom att påstå att med hjälp av just en viss produkt, så räddas äktenskapet och lyckan infinner sig. Men det är inte bristen på denna varan som är konsumentens egentliga problem utan situationen som skapat ett konstlat prylbehov. Det är ekonomiskt och ekologiskt ohållbart med en sådan livsstil, men den tjänar ett kortsiktigt profitstyrt syfte.

Men vi pratar inte längre om äktenskapet i ekonomiska termer (vem utför arbete och vem tjänar på det) som sig bör, utan idag pratar vi om att KÄRLEK är äktenskapsens grundsten.

Att äktenskapet skulle ha något med kärlek att göra vore skratte-

tande om det inte var så tragiskt att folk trodde på den etablerade lögnen. I utvecklingsländerna behöver man inte hymla om vad äktenskapet handlar om. Där har man fortfarande en ekonomisk, social och kulturell tvångströja på kvinnor, som gör att äktenskapet är deras enda sätt att överleva. Där har man inte behövt lansera den lyckliga, stimorolleende, amerikanska Barbie och Ken-konstellationen som lösningen på människors behov av samhörighet och kärlek.

Annan verklighet

Så kärnfamiljen lever och frodas. Vi ser den varje dag på film och i tidningar. En och en halv timme långa förvecklingar innan det självskrivna vackra heterosexuella paret förstår att de är som gjorda för varann. Vilket biopubliken fattat hela filmen. Sedan ridå. Hur livet bakom den ridån går till får vi aldrig reda på. Vi ska anta att de lever lyckliga i alla sina dagar. Men bakom stimorolleendena är verkligheten en annan.

I Sverige misshandlas en kvinna var tjugonde minut (oftast av sin man). Var tionde dag mördas en kvinna till följd av misshandel. Hemmet är den farligaste platsen att vistas på om man är kvinna och bor ensam med en man. (Varifrån kommer myten om att män skyddar kvinnor?) Kvinnor i Sverige står för 77% av alla medicininköp. Kvinnorna tar ut 91% av föräldraledigheten. En gift kvinna arbetar i genomsnitt 14 timmar mer per vecka än sin partner. I kärnfamiljen begås incest. I kärnfamiljen kan

folk gå under av alkoholism, miss-handel, sexuella övergrepp och ensamhet utan att någon utanför märker något.

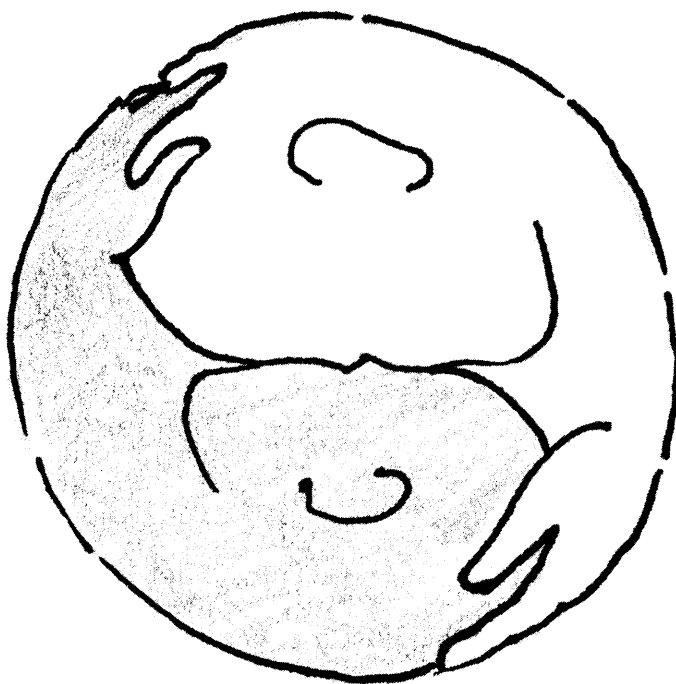
Att ingen annan märker något beror på att kärnfamiljen är en självuppfyllande konstellation som per definition inte behöver några andra. Ying och Yang. Man och Kvinna. Mer behövs inte i enheten. Man måste kunna tillgodose sin partners alla behov och vice versa. Om man inte klarar det – och hur skulle man kunna det? – så har man misslyckats. I detta vinnarsamhälle är misslyckande skamligt och inget man berättar för sina bekanta, med vilka man konkurrerar om att visa upp finast fasad. Så går vi ensamma och känner oss otillräckliga. I varje fall kvinnorna. Männerna kan kompensera detta genom att avancera på arbetet, känna yrkesstolthet och identifiera sig med sitt jobb. Nära relationer med andra där man diskuterar sitt "privatliv", skulle hota parsamheten och spräcka hål på idyllens bubbla. Men det fixar vi med en ideologi som säger att *sitt privatliv pratar man inte om*. Det är vars och ens ensak. Man isolerar sig. För kärnfamiljen måste visa en idyll utåt. Hur dåligt man än mår ska man inte visa världen utanför hur det är fatt. Så blir det en v

sinneskarusell i att visa hur bra man mår och hur mycket man investerar i sitt gemensamma liv. Husvagn, bil, mikrovågsugn mm införskaffas för att visa hur lyckliga man är. Så en dag kommer kraschen, utan förvarning : SKILSMÄSSA. Vad har hänt? säger granarna. Vi märkte ingenting. Så står två delar av den fd familjen utan något socialt nätverk och kvinnan ofta utan jobb, pengar eller pension.

Makt

De maktförhållanden (för det är makt och avsaknaden av makt vi pratar om) speglas ute i den "stora" världen där kvinnor får en viss typ av arbeten att välja på, som sedan undervärderas. Kvinnors löner kommer heller aldrig ifatt männens. I det politiska livet är kvinnor underrepresenterade och i näringslivet är de inte representerade alls och vi vet ju var makten i samhället idag befinner sig...

De två viktigaste kraven som jag tycker att kvinnorörelsen ska driva är kvinnornas rätt till oberoende, såväl ekonomiskt som inom andra områden. Det andra är rätten till sin egen kropp. Båda dessa krav undergräver kärnfamiljen.

Enligt kärnfamiljens ideologi har man skrivit på ett kontrakt där man ger sin partner rätten till att bruka ens kropp. Har man sexuellt umgänge med någon annan är man otrogen, vilket ger den andre rätt att åtala en för kontraktsbrott. Eftersom man ska tillgodose sin partners alla sexuella behov är man skyldig att ställa upp. Det är följdaktligen omöjligt att begå våldtäkt inom äktenskapet i många länders lagstiftning. Det räcker inte med ett nej, utan man måste motivera nej: "Jag är trött,

ledsen, har mensont" mm. Om man sagt nej tillräckligt många gånger blir partnern orolig för att kärleken tagit slut. Kärlek har blivit reducerat till förmågan att tillfredsställa en annans krav och behov. Och alla vet vi ju vem som ställer mest respektive minst krav i ett förhållande. Kvinnor älskar (tillgodose behov) tills hon går under i neuroser, stress och förslitningsskador.

Så definierar inte jag kärlek. Jag är kapabel att älska flera samtidigt och på olika sätt. Jag anser att sexualiteten är konstruerad och att man är född varken hetero eller homo utan bisexuell, vilket uppfattas som ett hot. För då måste man ju plötsligt ställa sig kritisk

till sin egen sexualitet, något som de flesta aldrig gjort. Man har lärt sig vad som är sextigt och hur man ska fungera sexuellt i enlighet med sin kultur och sin könsroll. Att ifrågasätta dessa begrepp är som att ifrågasätta guds existens på 1600-talet.

Alla människor är olika och därför måste våra relationer se olika ut. Det är ohållbart att fösa in individer i kärnfamiljens polaritet.

Fri sexualitet

En liknande syn på vänskap och sexualitet kallar jag *fri sexualitet*. Borgerligheten har satt likhetstecken mellan fri sexualitet och knulla runt. Det är fel. Fri sexualitet bygger på att man i varje situation har rätten att säga ja eller nej och att det svaret ska respekteras. Det handlar alltså lika mycket om att slippa knulla runt. Det handlar om att hitta en sexualitet som inte bygger på makt, beroende och pornografiska ideal. Det handlar om att komma ifrån att se människor som medel och istället se dem som mål. Om jag älskar någon vill jag att den kommer till mig, frivilligt

och av känslor för mig, inte på g a beroende, neuroser eller konvention. Binda någon med en ring gör inte kärleken starkare utan endast svagare. Ett förhållande som inte klarar sig på val och frivillighet, utan behöver ringar och bojor, är väl ett ynkligt förhållande! Om man slutar ha något gemensamt så hjälper ingen ring i världen.

Till alla som gift sig som "en kul grej" eller för att "bevisa sin kärlek": Om ni vill roa er, så gå ut och festa istället. Visa att ni älskar varandra genom att ge varandra frihet och livsrum, bevisa er kärlek genom handlingar och ord. Det kan ingen ring gå upp emot!

Nätverk

Jag behöver inte skaffa mig en karl för att slippa bli ensam när jag blir

äldre, för jag bor kollektivt och har lagt min energi på att skaffa ett nätverk av goda vänner och livskamrater – istället för på en enda grabb, som antagligen ändå lämnar mig när mitt markandsvärde sjunker. Att bo kollektivt är, förutom ett bra alternativ socialt sett, en ekologisk och ekonomisk nödvändig modell för ett fungerande samhälle.

På detta sätt hotar jag den borgerliga staten mer än något annat. Just därför är det så tragiskt att vänsterfolk i allmänhet aldrig diskuterar kärnfamiljen på allvar och inser vilken revolutionär möjlighet avståndstagande ifrån den ger, utan de lever i praktiken lika borgerligt som vilken moderat som helst.

Jag utmanar genom mitt boende och min syn på sexualitet det borgerliga samhällets grundvalar; den kristna, monogama, heterosexuella kärnfamiljen. En fråga så känslig och värdeladdad att kvinnorelsen inte vågar ta i den. Men jag hävdar att det inte bara är önskvärt, utan nödvändigt, att vi kvinnor ställer kravet: *Krossa kärnfamiljen!* Som institution och ideologi. Sluta osynliggöra alternativen: att leva självständigt, lesbiskt eller i kollektiv! □

Jessica Halvarsdotter

Öppet brev till Marit Paulsen:

Debatt

Fredsprojektet EU är en illusion, Marit!

Vi inom fredsörelsen har ofta ansetts som rörande i vårt utopiska hopp om att fred mellan folken kan bli verklighet, om bara folkbildningen blir tillräckligt utbredd. Visst kan man misströsta om den önskade folkbildningens kvalité, men ändå tro på att det ska gå att sprida kunskap om att det inte är folken som startar krig, utan de politiska ledarna som gör det för egna syften men i folkens namn.

Att EU:s folk och ledare skulle skilja sig från världen i övrigt på den punkten är det svårt att tro. Ändå är det just här som Marit Paulsen är som mest övertygad: Det toppstyrda EU är ett fredsprojekt. Hon pekar på att staterna i EU inte krigat mot varandra sedan EU startades.

Vi känner inte igen Marit från förr, då vi alla i fredsörelsen bekämpade de västeuropeiska ledarnas utplacering av ännu fler kärnvapen i Europa, då vi gemensamt påtalade vansinnet i att i dåvarande Västtyskland utse 14 städer som skulle atombombas och därmed göras oanvändbara för Sovjet om kriget skulle komma. Samma strategi fanns för Nordnorge, vilket föranledde majoren Edvardsen att lämna sin tjänst och propagera mot vansinnet. Har du redan glömt detta, Marit?

EG startade inte som ett fredsprojekt, utan som en reaktion på att USA genom Marshall-hjälpen fått alltför stort ekonomiskt och politiskt inflytande i Västeuropa. Kol- och stålunionen presenterades dock som ett fredsprojekt. När

staternas ekonomier blivit sammanvävda skulle inbördes krig bli omöjligt. Men glöm inte, Marit, att Västeuropa samtidigt rustade som aldrig förr, med udden vänd mot Sovjet, som av västpropagandan utmålades som en övermäktig buse. Den klarhet vi alla vann efter Sovjets sammanbrott 1989–90 stämmer till eftertanke. Västeuropas ledare säger det som passar deras syften. Sanningen är inte bara krigets första offer utan också det falska fredsprojektets.

Detta är lätt att förstå då man ser EG/EU från Tredje Världens perspektiv. Det Marit kallar EU:s fredsbevarande styrkor (som bl a skulle sättas in i Bosnien!) skulle kanske av andra liknas vid de "rapid depolyment forces" som redan finns i USA:s, Frankrikes och an-

dra EU-länders verklighet: en makt avsedd att försvara Väst-europas/EU:s grepp om Tredje Världens naturresurser och låg-betalda arbeten. Detta sägs rent ut i det tyska försvarets riktlinjer. Det ska garantera "upprätthållande av den fria världshandeln och tillgången till resurserna i världen". (Riktlinjerna kungjordes den 26 november 1992)

Europaunionens stadgar från 1991 säger att den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken ska "skydda unionens gemensamma värden, grundläggande intressen och oavhängighet".

Kan någon tvivla på att det ur omvärldens synpunkt mest grundläggande europeiska intresset är att bibehålla den internationella maktställningen, när så erfordras med militära ingripanden? Detta har redan skett tjugotals gånger i de forna kolonierna till England, Frankrike och Portugal under EU:s exis-

tens, men ännu inte i dess namn. Fredsprojektet må te sig fredligt inåt, men är ytterst aggressivt utåt.

Här finns det inga förutsättningar för det internationella förtroende och den tillit som Marit i sann fredsrörelseanda talar för. I samma andetag tvekar Marit dock inte att fortsätta det kalla krigets beskrivning av relationerna österut: "Det går inte att tänka sig ett säkert Sverige med Ryssland som granne, om vi inte går med" (i EU). (Bohuslänningen 13 januari 1994, sid.3.) Hur kan du förena sådant med begrepp som förtroende och tillit, Marit?

Låt oss bedöma världen nyktert och utan ångest för EU och eventuella missade tåg. Vi kan alla arbeta ihop med fredskrafterna bland gräsrotterna i EU, utan att behöva ställa oss direkt under dess makthavares militära fanor. Vi bör också minnas att världen har mer än 150 stater utanför EU. Olika former av samarbete och samverkan kan organiseras om man vill. Det är då en avgjord fördel att slippa förknippas med tys-

ka arméns målsättning och EU:s atomvapenstrategi mm.

Bevare oss för den oundvikliga indragningen i global maktpolitik, om vi skyndar oss in i EU under förespeglningen om billigare mat och sprit, passfrihet och möjligheten att vara utförsäkrad och obehövlig i hela Västeuropa. Inget av detta lägger någon positiv kraft till fred och rättvisa. I världen svälter redan 50 000 personer ihjäl varje dag till följd av bl a Europas grepp om U-ländernas ekonomi. Debatten om fördelar och förluster vid inträdet i EU är en skendebatt. Inträde borgar för att internationella orättvisor fördjupas. Att stå utanför innebär att ta ställning för de bättre och fredligare alternativen. □

Erni och Ola Friholt

Debatt

Ett parti strumpor på vänstra barrikaden

Nu när Vänsterpartiet vädrat liken ur garderoben, och inte längre har en karl i byrålådan, finns det väl inget som hindrar alla stödstrumpor, rödstrumpor och nätstrumpor att stiga in genom den öppna dörren?

Nu tycks den värsta "starta eget"-hetsen lagt sig inom det privata näringslivet. Offentliga sektorn befinner sig som vanligt en trend efter och försöker fortfarande förtvivlat att få sina "tärande" anställda att göra samma sak i egen regi, ty då blir de plötsligt "närande".

Att starta eget i den politiska branschen kan dessvärre få fördömande konsekvenser för rikets framtid. I snart fyra år har reger-

ingen vinglat på högerbranten och alltid undvikit sammanbrott i grevens tid. Öppnar stödstrumporna eget är risken stor att det blir samma gäng kapitalister som får sitta kvar och styra oss in i EU.

Nej, alla stödstrumpor, inse att era strumpor är röda och ställ upp på det parti som sedan länge driver era krav. Annars är risken att vi alla står där i bara mässingen om fyra år. I teorin är Vänsterpartiet det kvinnoparti ni söker – om det ska bli det i praktiken beror på oss kvinnor. Kampen för jämlikheten, nu när klyftorna åter ökar på ett sätt som leder till en förödande förtroendekris i samhället, är inte i första hand ett problem för kvinnor. Det allt annat överskuggande är fördelningspoliti-

ken, en fråga där en gemensam grundläggande ideologi är en viktigare förutsättning än konststillhörighet. Gör inte om miljöpartiets misstag, det leder bara till en senare handlingsförlamning och splittring.

Kvinnor, vi måste höja våra röster – och effekten blir störst om vi gör det där andra starka röster redan finns. En kör behöver alla stämmor! Det finns väl inget mer ensamt än en vilsekommen makalös strumpa. □

Ingrid, med omaka sockar och näbbstövlar.

Recept

Det är roligt att bjuda hem sina vänner, men det får helst inte bli för dyrt eller för omständigt. Själv har jag hittat många goda och billiga recept i Konsumentverkets utmärkta kokbok *Recept på bra mat som inte är för dyr*, och jag har flera gånger bjudit gäster på indonesisk gryta. Den väcker alltid begeistring. Som efterrätt passar det bra med en hemlagad glassbomb från samma källa. Med en flaska italienskt lantvin blir det en riktig festmåltid.

INDONESISK GRYTA

Tillagningstid: ca 35 min + 2-6 tim i marinad. 4 port.

400 gr griskött av bog eller skinka, benfritt
0,5 dl soja
2 dl cider eller äpplejuice
1 st lök
1,5 tsk curry
0,5 tsk ingefära
2 st vitlöksklyftor
2 msk vinäger
1 msk vetemjöl

1. Blanda i en skål soja, cider, hackad lök, krossad vitlök och vinäger till marinad.
2. Skär köttet i strimlor, lägg dem i marinaden. Låt allt stå och dra i kylskåpet i 2-6 timmar.

3. Lägg över allt i en gryta. Strö över vetemjöl och rör om. Sjud på svag värme i 15-20 minuter.

4. Smaka av om det behövs med mer kryddor.

Servera med kokt ris och en grönsallad.

GLASSBOMB

Tillagningstid: 30 min samt 4 tim frysning. Behöver tinas minst en timma innan den ska ätas.
6-8 port.

Glass

1 dl mellangrädde
1 msk vaniljsocker
2,5 dl mild lättyoghurt
1 dl florsocker

Sorbet

250 gr hallon, frysta eller färska
3 msk florsocker
3 st äggvitor

Glass

1. Vispa väl kyld mellangrädde och vaniljsocker (Kyl även skål och visp)
2. Rör ned yoghurt och florsocker och blanda noga med den vispade grädden.
3. Slå smeten i en lämplig skål, gärna med rundade sidor.

Sorbet

1. Tina hallonen och passera genom sil. Rör i sockret.
2. Vispa vitorna till hårt skum. Blanda ned de passerade hallonen.
3. Häll sorbetsmeten mitt i skålen med glassmeten. Det blandar sig inte. Ställ in i frysen och låt stå i minst 4 timmar.
4. Doppa skålen i hett vatten och stjälp upp glassbomben på ett fat.

Garnera med frukt skuren i bitar eller färska hallon när de finns. Efterrätten går bra att göra i förväg. Den kan sparas upp till 3 månader i frysen.

Fru Matglad

PS. "Recept på bra mat som inte är dyr" kan beställas från Konsumentverkets kundtjänst, Box 503, 162 15 VÄLLINGBY. Tel 08-759 83 00. Den kostar omkring 60 kr.

Cecilia Häggström, kvinnan bakom Kvinnomärkt, är utbildad på Konstindustriskolan i Göteborg och är för närvarande doktorand på Chalmers.

Var med och tävla i kvinnolitteraturhistoria!

Vinn en prenumeration på Vi Mänkor – behåll den själv eller ge den till en vän eller annan behövande!

1. Nordisk Kvinnolitteraturhistoria i fem delar är ett epokgörande verk som nu är under utgivning. Den första delen heter *I guds namn*. Vad heter den nyss utkomna andra delen?

- 1. Morsarvet
- 2. Fadershuset
- X. Barnets århundrade

2. Helga Maria Johansson, född Swarz, är som författare känd under ett helt annat namn. Vilket?

- 1. Maj Hirdman
- 2. Maria Sandel
- X. Moa Martinsson

3. I slutet av 60-talet kom reportageboken *Gruva*, som kom att spela en stor roll i samband med den stora gruvstrejken i de lappländska malmfälten 1969-70. Vem skrev denna rapportbok?

- 1. Sara Lidman
- 2. Linnea Fjällstedt
- X. Marit Paulsen

4. Aino Trosell skrev efter en tid som socialsekreterare den omtalade boken *Socialsvängen* 1978. Därefter kom *Hjärtstocken* 1979 och *Samnager* 1983, som bygger på hennes yrkeserfarenheter från ett helt annat område. Vilket?

- 1. LM Ericsson
- 2. Arendalsvarvet
- X. Bofors

5. Sjuttioalet var rapportböckernas decennium. En av de mest omtalade var Maja Ekelöfs. Vad heter den?

- 1. Rapport från kinesisk by
- 2. Rapport från en skurhink
- X. Rapport från Neustadt

6. Kerstin Thorvall är en av våra mest produktiva och lästa författare. Vad heter hennes senaste bok, som handlar om föräldrarnas äktenskap?

- 1. När man skjuter arbetare
- 2. Det mest förbjudna
- X. Det onämnbare

7. Vad kallade Barbro Alving sig när hon skrev kåserier?

- 1. Ernst Ahlgren
- 2. Mor i Backe
- X. Kärringen mot strömmen

8. Vi Mänkor är inte den enda radikala kvinnotidskriften i Sverige. Vad heter t ex Grupp åttas tidskrift?

- 1. Kvinnoliv
- 2. Kvinnobulletinen
- X. Bang

9. Romanen *Pennskaftet* handlar bl a om kampen för kvinnlig rösträtt. Vem skrev den?

- 1. Ada Nilsson
- 2. Elin Wägner
- X. Ellen Key

10. Tidskriften *Hertha* ges ut av en av landets äldre kvinnoorganisationer. Vad heter förbundet?

- 1. Fogelstadförbundet
- 2. Fredrika Bremerförbundet
- X. Socialdemokratiska kvinnoförbundet

11. Båda föräldrarna var författare. Hon debuterade redan som tonåring med två ungdomsböcker om nazismen. Sedan följde en lång serie om de första kristna i romarriket, och för något år sedan en skildring av systemens tragiska liv och död. Vem är författaren?

- 1. Vibeke Olsson
- 2. Nina Lekander
- X. Bodil Malmsten

12. Endast ett fåtal översättare uppmärksammas för sitt arbete. Vem har översatt Brechts *Motståndets etik*?

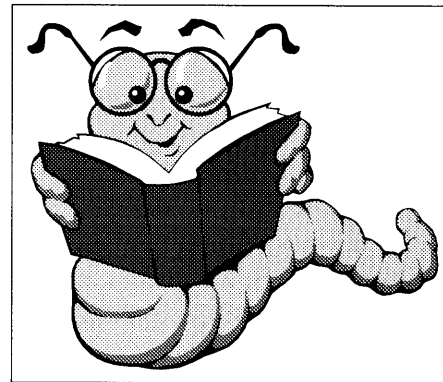
- 1. Ulrika Waldenström
- 2. Gunnel Vallquist
- X. Joanna Helander

Skicka in din tipsrad till:
Vi Mänkor
Linnégatan 21
413 04 Göteborg
senast den 15 april 1994.

Recensioner

Greger Eman – Nya himlar över ny jord. Om Klara Johanson, Lydia Wahlström och den feministiska vänskapskärleken. Ellerströms förlag.

(Klara Johanson, 1875-1948, fil.kand, litteraturkritiker, essäist, översättare, kåsör på Stockholms Dagblad. Lydia Wahlström, 1869-1954, fil.dr, professors namn, historiker, engagerad i den politiska kampen för kvinnans frigörelse och rösträtt, gymnasierector, författare)

I radio råkade jag häromdagen höra en novell av Strindberg: "Ett ark papper". Den handlade om en ung man som hade förlorat sin hustru och ett nyfött barn. Mannen gick en sista rond i den tomma våning han skulle flytta ifrån och fann ett papper fastsatt på väggen vid telefonen, som han rev bort och läste. Det var anteckningar om den senare tidens ärenden som skulle utträttas. Strindberg lyckades i novellen att med bara substantiv trola fram en rad händelser och han lyckades också få läsaren att känna stor medkänsla med den unge änklungen i hög hatt med sorgflor.

Jag hade dagen innan läst Greger Emans bok på 103 sidor, där han kondenserat Klaras och Lydias vänskapskärlek, och jag kunde inte låta bli att jämföra de bägge texterna. Det kan sägas att novellen är skönlitteratur och att boken har anspråk på att vara vetenskap. Ja, men novellen ger en levande bild, såsom också ett summariskt trovärdighetsintyg i ett sedlighetsmål ibland kan ge en verklighets-

bild av huvudpersonerna, deras handlande och i bästa fall deras känslor. I Emans text upplever jag att insinuationerna som ett sorgflor skymmer verkligheten, som var fylld av spiritualitet och inspiration av en ny kvinnoidentitet med nya himlar över en ny jord för 100 år sedan inför ett nytt sekel.

Insinuationerna har ett tydligt grundmönster präglad av att boken är tillkommen genom bidrag till RFSL av Stockholms kommun och ingår i forskningsprojektet "Stockholms homosexuella 1860-1960".

Effekten av insinuationerna, sorgfloret över texten, förvanskar bilderna av Lydia och Klara. Så t ex skriver Eman: "I viss mån lyckades dock Ellen (Kleman) väcka Klaras intresse för världsliga spörsmål och i synnerhet sådana som rörde kvinnofrågan." Det hade ju Lydia gjort långt tidigare. Ett annat exempel är när han påstår slängigt om Lydia att hon "trivdes i de politiska, sociala och religiösa händelsernas centrum och därför inte lät något tillfälle, där hon kunde uttala sig med någorlunda auktoritet, *slinka sig ur händerna*" (mina kursiveringar).

En rad termer som "androgynitet", "frigidity", "litterär köns transplantation", "tvångs prostitution i äktenskapet", "plantoniserande homosexualitet" höjer inte textens vetenskapliga status utan förstärker istället karaktären av nyckelhålsforskning hos Emans arbete.

Förvånande i "Nya himlar över en ny jord" är att Eman med anakronistiska begrepp mot Lydia som "polygam" ställer Klara som

"monogam" och samtidigt ändå tar fram Klaras flertaliga förälskelser och Lydias trofasthet genom livet till en kvinnlig vän. Positivt i boken är att författaren redogör för Lydias romaner, som på sin tid både blev mycket lästa och kritikerrosade. Och att han med Lydias egna koder gett oss mer kunskap om den tiden då det begav sig.

Det bästa med boken är att dessa två i svenska kvinnohistorien centrala gestalter igen får träda fram på den offentliga arenan där de under flera decennier var mycket synliga. □

Brita Mannerheim

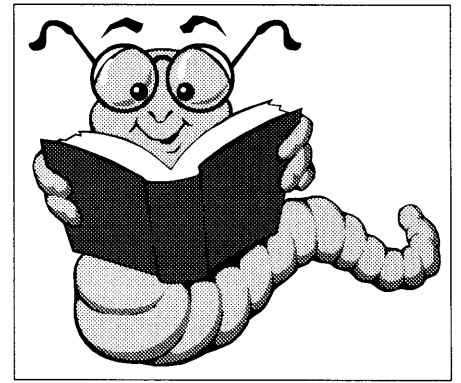

Backlash i Sverige

heter en nyutkommen bok på Norstedts förlag, en antologi bestående av en del av de anföranden som hölls på Stödstrumpornas kvinno tribunal 8 mars 1993.

Det är många intressanta men tämligen disparata debattinlägg, dock inte med den tyngd och analys som skulle behövas för att verkligen blottlägga de mekanismer som nu driver kvinnorna – och därmed hela samhället – bakåt. Läs och begrunda, och gör sedan något! □

I.A.

Elise Kulla - "Trådar över vatten" Dikter. Edicom, 1993

Bland de hundratals utställarna på Bok- och Biblioteksmässan i Göteborg hittade jag av en tillfällighet Finlands-Svenska Litteratursällskapet. Det stod en kvinna där som jag kom i samspråk med. Det visade sig att vi hade mycket gemensamt. Vi är båda invandrare - hon från Finland, jag från Norge. Vi har båda många järn i elden och är politiskt/kvinnopolitiskt aktiva.

Hon hade kommit till mässan för att sälja sin diktsamling, ett anspråkslöst stencilhäfte med rött kartongomslag. Jag fick ett exemplar som jag läste på tåget hem. Jag hade inga stora förväntningar, det är så många amatörer som skriver dikter och så väldigt få som gör det bra. Känslorna må vara hur äkta och varma som helst, men det är mycket svårt att förmedla dem i poesi, så att de finner gehör hos andra.

Elise Kullas dikter blev dock en positiv överraskning. Redan inledningsdikten träffade mig direkt i hjärtat:

ATT KOMMA HEM

Den igengrodda grusgången
hälsar mig välkommen hem.
Mossiga stenar bjuder mig sitta
ned.
Ängsblommorna nickar igenkännande,
instämmande.
Granskogen vojar sig -
du kom - du kom.
Stugans unkna luft omfamnar
mig.
Vattenämbärhandtaget känns
tryggt

*på vägen till brunnen.
Men brunnsveven kysser kallt min
hand
och vattnet speglar en i byn
förgäten.*

Elise Kulla skriver om den förloerade hembygden, men även kärleksdikter och politiska texter som ibland blir lite väl agitatoriska. Men här finns också kärleksbetygelser till katten Moltas:

*Lyriskt är kattens liv,
urtidsvibrerande morrhår,
fjärrskådande ögon,
tassande trampdynor i nuet.*

Enligt baksidetexten har Elise Kulla bott i Sverige sedan 1955. Hon har arbetat som ritare inom verkstadsindustrin och är en av eldsjälarna bakom Ludvika bokcafé. □

Aase Bang

Kaj Fölster - De tre löven. Bonnier 1993.

Vi var många som beundrade Alva Myrdal och blev besvikna och bestörta när vi läste Jan Myrdals barndomsminnen. Var det verkligen möjligt att denna kvinna, som vi sett som en förebild, var så känslolokall och avvisande mot sina egna barn?

En helt annan bild av Alva Myrdal får vi när vi läser den här boken, skriven av hennes yngsta dotter. Den är ett kärleksfullt porträtt

av en kvinna som älskade sina barn och som ställde upp så mycket hon kunde för dem - men som samtidigt måste ta hänsyn till en superegoistisk make, som krävde att hon skulle vara till för honom. Det är en välskriven och sympatisk bok. □

Eva Lundgren - Gud och alla andra karlar. Natur & Kultur 1992

Detta är en riktig rysare. Eva Lundgren har intervjuat en rad kvinnomisshandlare, som helt öppet berättar om varför de har slagit och våldtagit sina kvinnor. De är alla strängt religiösa och finner det nödvändigt att "straffa" kvinnorna om de till exempel kände sexuell lust. Gud befalld dem att slå för att utrota sina syndiga känslor.

Själv orkade jag inte läsa mer än ett par kapitel, men boken är ett både viktigt och intressant vittnesmål om mäns maktbegär och krav på underkastelse.

Eva Lundgren understryker att det naturligtvis inte bara är så kallade "kristna" som misshandlar kvinnor. Att hon väljer ut just dessa män för sina intervjuer beror på att hon tidigare har intervjuat deras makar.

Männen har fått läsa och godkända intervjuerna. De tycker inte att de har något att skämmas för. □

Aa.B

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Augusta Tonnings FOND

Styrelsen i Augusta Tonnings
Fond har beslutat dela ut följande
stipendier 1994.

Jorunn Karlström, Umeå, får
750 kr för resa till Åbo.

Erni Friholt, Orust, får 1.000 kr
för resa till Belgrad.

Birgitta Nilsson, Göteborg, får
2.000 kr för resa till USA.

SKV-medlem får 3.000 kr för
resa till Paris KDV-möte.

SKV-medlemmar får 8.000 kr
för resa till Åbo.

Astrida Svennson, Lund, får
1.500 kr för resa till Lettland.

Siv Waldor, Stockholm, får
1.500 kr för resa till Sydafrika.

Sonja Wahlstein, Linköping, får
750 kr för resa till Åbo.

Ulla Andersson, Stocholm, får
800 kr för semesterresa.

Fondstyrelsen

Hälsningar från Ryska Kvinnounionen

Moskva i december 1993:

SÅ BILDADE VI VÅRT KVINNOPARTI

Vi upplevde ett innehållsrikt och ansträngande år 1993. Å ena sidan måste vi få fram pengar för att kunna behålla huset och fortsätta med vår verksamhet, å andra sidan försökte vi att realisera våra program till stöd för Rysslands kvinnor.

Vi organiserade fyra kurser för kvinnor som ville starta eget, med lärarhjälp från Australien, USA samt Holland och genomförde fyra stora seminarier för kvinnor från andra regioner och städer i Ryssland. Unionen har för närvarande 89 avdelningar runtom i landet.

På seminarierna behandlade vi följande teman: Kamp för kvinnors rättigheter, Kvinnor och valen till det nya parlamentet, Kvinnobilden i medierna och vår uppgift i valkampen.

Efter att ha analyserat partiprogrammen för alla i Ryssland registrerade partier, måste vi beklagligt nog fastställa att ordet "kvinnor", antingen inte förekom alls eller enbart i egenskap av mor och modersrollen...

Det finns tyvärr inte ett enda parti i Ryssland som är berett att företräda kvinnors intressen. Det var då Kvinnounionen besöt att tillsammans med två andra kvinnoorganisationer bilda en egen landsomfattande valkoalition. För att få delta i valkampen måste man ha samlat in minst 100 000 namnunderskrifter till stöd. På mycket kort tid fick vår koalition "Rysslands Kvinnor" ihop 156 000 namn. Av 30 valföreningar kunde 21 få ihop mer än 100 000 namn och efter ytterligare prövningar tilläts 13 stycken att delta i valet. På vår vallista har vi 36 kvinnor som företräder olika yrken, sociala grupper och åldrar.

Efter att nu ha sett alla partiernas vallistor blev vi ännu mer övertygade om att vi gjort det rätta. Vissa partier har visserligen kvinnor på listorna, men andelen i procent pendlar mellan 3,8% (Ryska enhets- och samarbetspartiet) till 11% (Jawlinskis parti). Kvinnorna dyker dock upp först från nummer 33 till 70. I Agrarpartiet finns första kvinnonamnet som nr 70!

Om vårt valblock inte lyckas komma över 5%-spärren har vi för första gången ett rent mansparlament i Ryssland.

Vi önskar alla våra väninnor lycka och framgång på det nya året 1994 och hoppas på fortsatt gott samarbete!

Med hjärtliga hälsningar
Ryska Kvinnounion

Översättning: Erni Friholt

PS. Som bekant fick Kvinnopartiet över 8% av rösterna

Gesunda-stugan

härlig på sommaren – fantastisk på vintern!

Här finns varmvatten, dusch, toalett, värme och ett fint litet kök. Lämplig för fyra personer, men i den nybyggda friggeboden finns plats för ett par till. Bäck på tomten och nära till skogiga backar.

Hyra för SKVs medlemmar: 1.500 kr/vecka

För icke-medlemmar något mer.

Kontakta Eva Andrén tel: 031-474002 eller

Zaida Hagman tel: 031-144028.

ÅBO ÅBO ÅBO

Nu är det 1994. Jag håller det preliminära programmet för Nordiskt Forum i min hand. Dryga 50 A4-sidor med program och idéer för 1-6 augusti. Fantastiskt! Från Sverige har redan 130 arrangörer anmält 300 föreläsningar, utställningar, workshops mm. Och fler lär det bli...

Kvinnor: kom till Åbo! Låt oss demonstrera vår gemensamma styrka och själva hämta styrka och glädje i gemenskapen. Beställ det preliminära programmet, där också en anmälningsblankett för ditt personliga deltagande finns med. Även om många av oss samåker och samarrangerar ska vi ändå *alla* anmäla oss personligen. Senast 1 maj.

Programmet får du från Nordiskt Forum, Postbox 267, FIN 00171 HELSINGFORS, FINLAND.

Vill du bara ha anmälningsblanketten ringer du till Anna Carin Thomér, tel. 08-674 16 36 eller skriver till Nordiskt Forum, Box 6508, 113 83 STOCKHOLM

Nordiskt Forum kommer att invigas av Elisabeth Rehn.

E.F.

En hälsning från Boden till Vi Mänikor

Här i Boden och i hela Norrbotten har vi en snörik underbar vinter. Vi anser ju att vinter är vinter och då skall det glittra i snöbackarna, där skidspåren lämnar spår efter liv.

Här följer vi de politiska besluten med oro och vanda, ty vår välfärd raseras på alla områden. De redan rika blir rikare. Hur kan man rasera till grunden i ett bygge, som vi trodde var stabilt och som byggdes på jämställdhet och solidaritet? Nu gäller konkurrens och individualitet. Se blott sin egen vinning - det är huvudtemat för vår regering. Humanitet och solidaritet är tomma söndagsord. Det är de rikas revolt. Krisen gjorde de rika ännu rikare. Nu får de vila på sina lagrar och rikedomarna fördubblas utan att de behöver lyfta ett finger. Varför skulle de behöva starta nya industrier?

Folket får huka sig, de är inte värda ett värdigt liv. Offentliga sektorn skall krympas till det minimala. Regeringen anser att den är tärande och att den underminerar ekonomin. Offentliga sektorn var

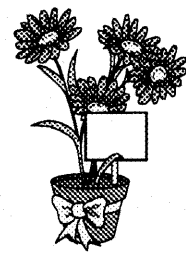
ju kvinnornas arbetsplats och nu anses det att kvinnorna är orsak till krisen. Precis som judarna ansågs vara orsaken till arbetslösheten i Hitlers Tyskland. Kvinnorna behandlas som judarna och anses som arbetskraftsreserv.

Vi är några kvinnor som går en 10-poängs distanskurs; "Kvinnors villkor". Umeå universitet står för kursen och den går i Kiruna. Vi lyssnar på föreläsningar och läser vidare hemma. Det är mycket nyttigt. Vi får insyn i hur halva mänskligheten är underordnad männens dominans. Det gäller för oss att föra kampen vidare och därtill vässa våra vapen, som är sammanhållning i viktiga frågor. Kampen är helig och den måste förnyas dagligen, annars stagnerar demokratin. Demokrati är samarbete och samtal mellan människor, att synliggöra orättvisorna i samhället. Vi måste kämpa för att få fler kvinnor i politiken och till beslutande befattningar.

Kampen går vidare!

Hälsningar Mimmi Keskitalo, en 87-årig kämpe som älskar kampen!
Adress: Drottninggatan 20 A
961 35 BODEN
Tel: 0921-101 42

Vi gratulerar...

Eva Palmaer

fyllde 90 år den 11 februari. Hon var SKVs ordförande 1964-1975, och innan dess medlem i förbundsstyrelsen i 20 år. Hon har själv beskrivit arbetet i SKV så här: "Det var fantastiskt stimulerande. Det var ju stora brännande frågor som vi hade att arbeta med. Lika lön, gratis skolmat, utbyggnad av barnomsorgen... Och så var det fredsarbete, förstås. Arbetet för Stockholmsappellen, sedan motståndet mot svenska kärnvapen. Solidaritet och freden är det viktigaste".

Ruth Boman

känd kvinnohistoriker, mångårig ordförande i SKV Uppsala, fyllde 80 år i december 1993.

Frideborg Lötberg

välkänd för sin enastående förmåga att samla in pengar till SKVs biståndsprojekt, fyllde 75 år i januari. Frideborg var under flera år ordförande i SKV Fyrklövern.

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro: 50 50 95-0 Insamlingskonto: 5 13 23-4

Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
Tel: 08-640 92 05
Tisdag och torsdag 13.00-15.00

Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-14 40 28
Måndag till fredag 10.00-15.00

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är:

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidens grundval - mot krig och imperialism — krigets främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia:

1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställdhet. 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Västerförbund till KDV (Kvinnornas Demokratiska Världsförbund), WIDF, (Women's International Democratic Federation).

KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd, samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV- avdelningar:

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Boden
Marianne Soutukorva
Rädisvägen 6
961 48 Boden
Tel: 0921/723 77

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Hagvägen 6 A
612 94 Finspång
Tel: 0122/601 40

Forshaga-Kil
Ingela Wessmark
Prästbol PI 7003
665 00 Kil
Tel: 0554/153 07

Centrala avd i
Göteborg
Barbro Andersson
Väwarevägen 2 D
433 75 Partille
Tel: 031/95 76 05

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel: 031/25 31 65

Göteborg Bjurslätt
Harriet Engman
Långströmsgatan 50 A
417 25 Göteborg
Tel: 031/53 66 96

Gävle
Elsa Kontturi
Kapellvägen 5
804 26 Gävle
Tel: 026/19 19 57

Karlshamn
Sonia Karlsson
PI 1049
290 72 Asarum
Tel: 0454/291 60

Karlstad
Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghäll
Tel: 054/51 39 15

Katrineholm
Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel: 0151/122 00

Kramfors
Elisabeth Östlund
Fiskja 5221
872 00 Kramfors

Linköping
Sonja Wahlstein
Kagagatan 8
582 37 Linköping
Tel: 013/13 08 48

Luleå
Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel: 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Mellanbacken 8
240 10 Dalby

Malmö
Kerstin Sandgren
Bildesgatan 1
211 57 Malmö
Tel: 040/23 40 76

Mölnådal
Gunhild Johansson
Storgatan 26
431 31 Mölnådal
Tel: 031/27 71 04

Olofström
Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel: 0454/400 77

Orust
Erni Friholt, vice ordf.
Stocken 2127
440 80 Ellös
Tel: 0304/512 15

Piteå-Munksund
Anna-Lisa Nilsson
Mossvägen 45
941 00 Piteå
Tel: 0911/378 35

Skellefteå
Pia Risan
Frostgränd 23
931 51 Skellefteå
Tel: 0910/397 80

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms innerstad
och norra förorter
Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel: 08/641 46 51

Stockholms södra
förorter
Eva Danielsson
Pelargatan 16
121 47 Johanneshov
Tel: 08/ 649 57 00

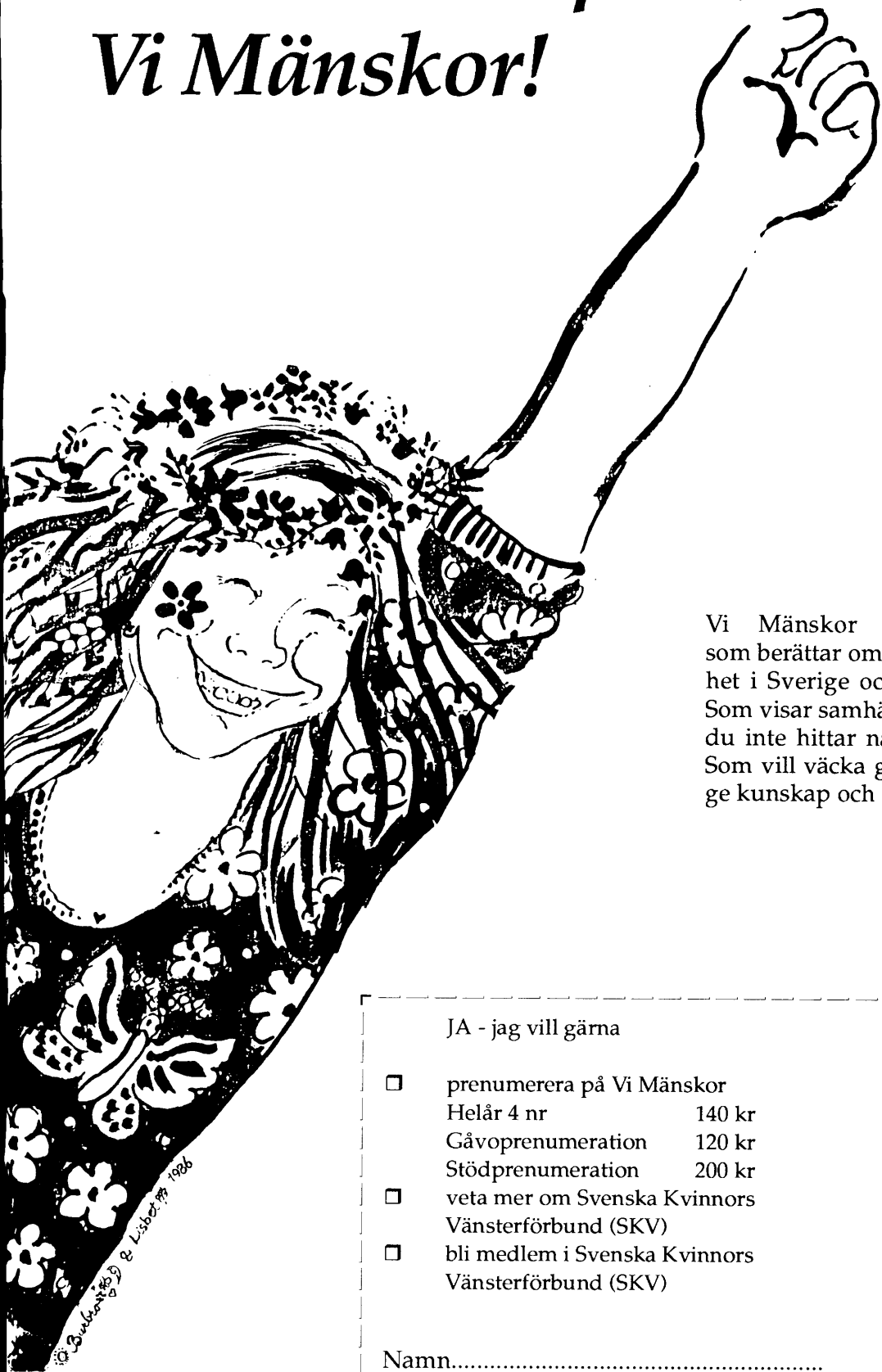
Umeå
Katarina Sandström
Klaverträket 32
902 57 Umeå
Tel: 090/12 17 38

Uppsala
Anneli Granholm
Studentstaden 4
752 33 Uppsala
Tel: 018/54 26 07

Östersund
Li Örn
Divisionsgränd 4
831 38 Östersund
Tel: 063/10 30 64

Förbundsordförande:
Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel: 054/18 99 61

Prenumerera på Vi Mänikor!

Vi Mänikor är en tidning som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

JA - jag vill gärna

- prenumerera på Vi Mänikor
Helår 4 nr 140 kr
Gåvoprenumeration 120 kr
Stödprenumeratation 200 kr
- veta mer om Svenska Kvinnors
Vänsterförbund (SKV)
- bli medlem i Svenska Kvinnors
Vänsterförbund (SKV)

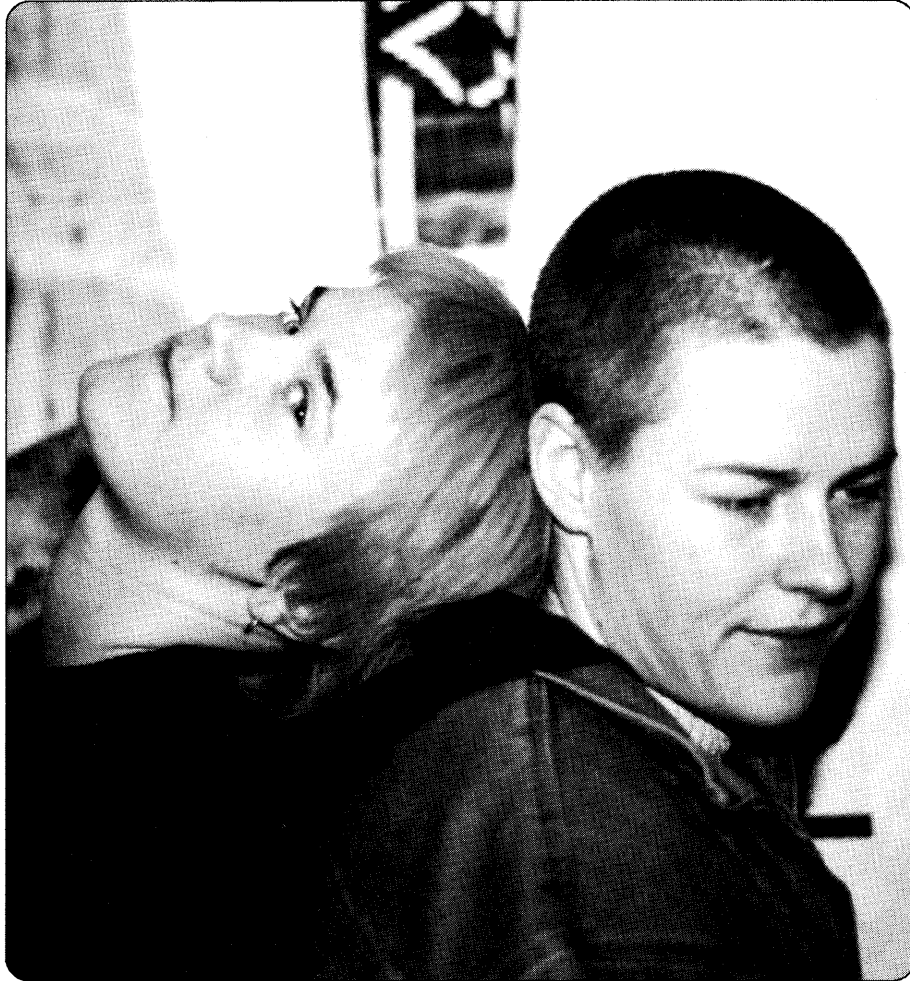
Namn.....

Adress.....

Postadress.....

Telefon.....

Svenska Kvinnors
Vänsterförbund
Viktoriahuset
Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG

Nästa nummer kommer bland annat
att handla om internationellt med
"nationalism" som huvudtema!

Vi Mänskor